Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaˈa laˈu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faˈinia sa Peter (1 Peter 5:13). ˈUnaˈeri nia sai leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neˈe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom.

Buka neˈe fata goˈo sulia na tualana sa Jesus ma na faˈamanata ˈanga nia ki. Sa Mark inaˈu ana saelana na faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki, osiˈana na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈinia neˈe nia fuliˈi nama ˈani na ngasingasiˈanga ana God, ma ka faˈataˈinia logo neˈe niaˈa ngela God neˈe leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki. Na taˈi faˈanadaˈa ngasingasiˈa neˈe sa Jesus faˈataˈinia ˈania maelana ma na tataˈe olilana. Bore ma Jiu ki taˈifau kira fia kaidaˈi na Christ dao maˈi, nia ka tatalafaˈa firi naˈa saena ˈinotoˈanga nia fuada, ma nia ka fuˈalia ˈinotoˈanga ˈi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus si neˈe noaˈa kira ˈiri faˈamamana neˈe sa Jesus leka maˈi faˈasia God.

Sa Mark keresia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi ˈi Rom kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neˈe ke toˈomani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ke fitoˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ke ˈafida faˈasia mataˈinga ki, ma anoˈi ru taˈa ki, ma na maeˈa.

Sa Mark oga logo ka faˈamanata oli adaˈa neˈe na mauriˈa faolu sulia na fitoˈo ˈanga noaˈa ˈiri talangwaraˈu.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia 1:1-13
Sa Jesus sasi na raoˈa nia ˈi Galili 1:14—9:50
Lekalana sa Jesus faˈasi ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem 10:1-52
Wiki ˈisiˈisi neˈe sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem 11:1—13:37
Sa Jesus mae ma ka tataˈe oli laˈu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ**
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maˈi na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sulia sa Jesus Christ na Ngela God neˈe ˈuri:
2 Nia talaˈae diˈia maˈi sa Aesea na profet ba nia kereṣia ru neˈe God nia saea fuana na Christ neˈe ˈuri,
“Nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈomu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.
3 Taˈi ngwae nia ri fuana ngwae ki saena na abaˈi kula kwasi.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡

---

* **1:** Christ na sata ˈi ru fuana ngwae neˈe God filia ka leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ˈani na Mesaea. ✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3

4-6 ˈUnaˈeri sa John nia ka dao naˈa maˈi saena
abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta
ngwae ka tua ana. Nia ruˈufia na ifi ˈania ifuna
kamel, ma nia ka nikia na foˈosae nia ana na
ˈuˈuila buluka. Ma nia ka ˈania na siko ki ma na
ngingidua kwasi.†

Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaˈa fuana
ngwae ki, ka fata ˈuri, “Muke kakari alifaˈi
faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma muke siuabu
ˈiri God ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki.”
Ma na ngwae ˈoro ki faˈasia na abaˈi kula ˈi
Judea, ma na fanoa ˈi Jerusalem, kira ka leka
maˈi fuana rongolana na fatalana sa John. Kira
ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma nia ka
siuabuda saena kafo ˈi Jodan.

7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “Taˈi
ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi
ka liufi nau, ma nau kusi bolo faˈinia neˈe nai
orooro, ma ku logea na taˈe butu nia ki.

8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo,
bore ma nia neˈe ke baˈa siuabu kamu ˈani na
Anoˈi ru Abu.”

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus (Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri
ki, sa Jesus ka dao naˈa maˈi faˈasia na fanoa ˈi
Nasaret saena na abaˈi kula ˈi Galili. Nia ka dao
naˈa maˈi siana sa John ˈiri ke siuabu. Ma sa
John ka ngalia ka lolomani nia saena na kafo ˈi
Jodan.

---

† **1:4-6** Na toro ma na fanga neˈe, nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi ˈuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi faˈasia
saena kafo, nia ka lisia na lofana salo nia ˈifi, ma
na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi fafia diˈia ta bola.
11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi
langi ma ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe ngela mutaˈi
nau neˈe nau ku alafe liu amu, ma nau ku saeleˈa
liu faˈiniˈo.”
12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi ru Abu
ka talaˈia sa Jesus ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai akwala asoa
ki, ma sa Saetan ka ilitoˈona. Na ru ˈaeˈaela
kwasi ki, kira tua logo ˈi neˈeri, bore ma na
ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa sa John
saena na lokafo, sa Jesus ka leka ˈi Galili ma
ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka
maˈi faˈasia God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi nia karangi naˈa
maˈi fuana neˈe God ke ˈinotoˈa fafia na ngwae
nia ki. Muke kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kamu ki, ma muke faˈamamana na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka sulia na ˈosi
ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon faˈinia ngwaefuta
nia sa Andrew. Keroˈa ro ngwae dee ki. Keroˈa
dee adaroˈo ana furai kera saena na ˈosi neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro
leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae dee iˈa ki,
bore ma nai baˈa faˈamanata koroˈo ˈani ngali
ngwaeˈa maˈi fuaku.”

18 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka faˈasia
naˈa na furai keroˈa ki, ma kera ka leka naˈa
faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka tiˈitiˈi laˈu kwau, nia
ka lisia sa James faˈinia sa John, na ro ngela sa
Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi saena na gwaˈi
baru, ma kera ke subungia furai keroˈa.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisidaroˈo goˈo, nia
ka sae keroˈa naˈa, ma kera ka faˈasia naˈa maˈa
kera sa Sebedi ˈi saena na gwaˈi baru faˈinia na
ngwae ni rao ki, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa
Jesus.

*Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifu-
langaˈilana ano ˈi ru taˈa ki*
(Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira dao
ana fanoa ˈi Kapaneam. Ma ana na Sabat, asoa
ana mamaloˈanga, sa Jesus ka ruˈu ˈi saena na
luma fuana foˈongaˈa, ma ka faˈamanata ngwae
ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana na
faˈamanataˈanga nia, sulia kira sai leˈa ana neˈe
sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma
na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi
donga laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana
taki sa Moses ki, osiˈana neˈe kira faˈamanata
lala ˈani ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae neˈe
ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, nia ka ako ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na ngwae ˈi Nasaret! Tae
niniˈa ˈoke sasia aimili? Sali ˈoke leka maˈi
fuana malangisi laimili taka niniˈa! Nau ku sai
goˈo ˈaku amu, ˈaeˈo neˈana Ngwae Abu God!”

25 Ma sa Jesus ka balufia na ano ˈi ru taˈa neˈeri
ka ˈuri, “ˈOke noto amu kwa, ma ˈoko ruˈu maˈi
ˈi maa faˈasia na ngwae neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri, nia ka ako doe,
ma ka lebesia na ngwae neˈeri, ma ka ruˈu tafa
naˈa maˈi faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki,
kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lidi kwailiu ada
ma kika ˈuri, “Na tae naˈa neˈe ˈuri re? Ta
faˈamanataˈanga faolu taka niniˈa? Ngwae neˈe
nia fata ˈani na ngasingasiˈanga. Nia baˈea ano
ˈi ru taˈa ki, ma kira ka roˈosulia na fatalana.”
28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo alaˈanga sulia sa
Jesus ka talo naˈa saena abaˈi kula kalikali ana
ˈi Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James, ma sa
John, kira leka naˈa kwau faˈasia na luma fuana
foˈongaˈa neˈeri, kira ka leka ˈuana luma sa
Simon ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena luma neˈeri,
kira faˈarongoa neˈe na funga kini sa Simon nia
mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma nia ka maliu goˈo
ˈana saena na ˈifitaˈi nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana kini neˈeri,
ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea. Ma na
ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka sui naˈa faˈasia, ma kini
neˈeri ka kwatea fanga fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri, kaidaˈi sina nia
suu, ma ana asoa Jiu ki fuana mamaloˈanga nia
sui naˈa, na ngwae ki ka ngalia maˈi ngwae

mataˈi ki, ma toˈa ano ˈi ru taˈa ruˈufida ki logo
siana sa Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira ka fiku taˈifau
maˈi ˈi maana luma neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae ˈoro ki neˈe
kira mataˈi ana na mataˈinga ˈoro toˈotoˈo ki.
Ma nia ka ifulangaˈinia logo na ano ˈi ru taˈa
ˈoro ki. Ma nia kasi alaˈania neˈe ano ˈi ru taˈa
neˈeri ki kike fata, sulia kira sai sui goˈo ana neˈe
niaˈa Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia rorodoˈa ˈua,
sa Jesus nia ada ka tataˈe, ma ka ruˈu kwau ˈi
maa faˈasia na luma neˈeri. Ma nia ka leka foˈo
ˈana ana kula neˈe nia aroaro.
36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae kwaima nia
ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri
fuana, “Ngwae ki taˈifau kira lulu ˈuamu.”
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku sa-
iana, bore ma kulu leka kwau ana ti maˈe fanoa
karangi logo, fasi ˈiri nau kui faˈamanatada logo,
duˈungana ru neˈeri na raoˈa nau ku leka naˈa
maˈi fuana.”
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka leka saena
maˈe fanoa ki taˈifau saena abaˈi kula ˈi Galili,
ma ka fulangaˈinia fatalana God ˈi saena Luma
fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka ifulangaˈinia ano
ˈi ru taˈa ki faˈasia na ngwae ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi
ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa nia leka maˈi
siana sa Jesus, ma ka bobo uruuru ˈi ˈaena, ma
ka amasia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke gura
nau kwa.”

41 Ma sa Jesus ka kwaimanatai liu ana, ma ka
taga naˈa limana kwau, ma ka sama toˈona na
ngwae neˈeri, ka fata ˈuri, “Nau ku maˈudi kwa.
Na nonimu neˈe ke mafo naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu neˈeri ka siki naˈa
faˈasia, ma na nonina ka mafo taˈifau naˈa.

43 Sa Jesus ka fata totongaˈi fuana ngwae neˈeri
ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae
ana ru neˈe nau ku sasia fuamu. Bore ma ˈoke
leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu fuana
na fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu God ka
iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga
ˈoe diˈia ba sa Moses nia saea fuana kwatelana,
fasi ˈiri ke kwatea faˈamamanaˈanga fuana na
ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa.”
Ma sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka naˈa
ˈana.

45 Bore ma, na ngwae neˈeri nia leka, ma ka
alaˈa kwailiu ana saena fanoa ki taˈifau sulia
tae neˈe sa Jesus nia sasia ana nonina ka leˈa
naˈa. Osiˈana faˈarongoˈanga neˈeri talofida
naˈa neˈe, ngwae ˈoro ki kira ka fiku fafia sa
Jesus fuana rongolana. ˈUnaˈeri ma nia ka
ˈafitaˈi naˈa fuana sa Jesus neˈe ke leka tafangaˈi
maˈi saena fanoa kira ki, ma nia ka tua nene goˈo
ˈana ana kula aroaro ki. Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
na ngwae saena fanoa ki taˈifau kira leka goˈo
maˈi ˈada siana sa Jesus.

2

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana ˈani taˈangaˈa
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, sa Jesus
ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kapaneam. Ma kira
ka faˈarongo kwailiu ˈani neˈe nia tua goˈo ˈana
saena luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana saena
fanoa neˈeri.
2 ˈUnaˈeri na ngwae ˈoro ki kira ka fiku naˈa
maˈi siana sa Jesus, leleka na luma neˈeri kira
ka tuafia ka fungu liu naˈa, ma ka noaˈa naˈa ta
kula ni tuaˈa ˈi saena luma neˈeri. Ma ˈi maa
bore, ngwae ˈoro ki kira fiku logo ana. Ma sa
Jesus ka fulangaˈinia fatalana God fuada.
3 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na fai ngwae ki
kira leka maˈi, kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae
neˈe nonina mae.
4 Ma osiˈana neˈe fikuˈa doe neˈeri, nia ka
ˈafitaˈi naˈa fuada ngalilana kwau siana sa Jesus.
ˈUnaˈeri goˈo, kira ka raˈe ˈi fafona luma faˈinia
na ngwae neˈeri. Ma kira ka tafangia taˈi
maˈekwakwa doe ˈi fafona luma bolo faˈinia
kula neˈe sa Jesus nia tua ana, ma kira ka
faˈakosoa na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi nia
siana sa Jesus.
5 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lia saiana
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri fuana na
ngwae nonina mae neˈeri, “ˈAlako ˈae, nau ku
rufuanata naˈa ana na taˈangaˈa ˈoe ki faˈasiˈo.”
6 Ma kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana
taki ki kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka manata
ˈada ˈuri talada,

7 “Reala kwa! Noaˈa nia kasi bolo faˈinia neˈe
nia ka fata ˈunaˈeri. Ngwae ki noaˈa kasi saiana
rufuanatalana taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God
neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”

8 Bore ma sa Jesus ka saiana manatalada, ma
ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata laˈu
ˈunaˈeri.” Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke gura
ngwae ki. Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,

9 “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina
mae neˈe, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki rufuanata naˈa,’
kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma
diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe, ngalia ˈifitaˈi ˈoe,
ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe
ngasingasiˈanga nia aku fuana guraˈa.

10 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai faˈataˈinia
fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ngwae, nau ku toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana na
taˈangaˈa ki.” ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuana na
ngwae neˈeri neˈe nonina mae,

11 “Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe, ngalia naˈa
ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi luma ˈoe.”

12 Ma ngwae neˈeri tataˈe, ka ngalia naˈa
ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa. ˈUnaˈeri, kira taˈifau
kira lisia, ma kika ˈarefo liu. Kaidaˈi neˈeri, kira
ka tafea God, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu
kasi lilisia ˈua ta ru ˈuri!”

Na Farasi ki noaˈa kira kasi oga sa Jesus neˈe ka dola ngwae aburongo ki
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia oli laˈu ninimana
ˈosi ˈi Galili. Ma fikuˈa doe kira ka leka maˈi
siana, ma nia ka talaˈae ka faˈamanata kira.
14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau sulia ˈosi neˈeri,
nia ka lisia sa Lifae, na ngela sa Alfeas. Nia tua
goˈo ˈana ana kula fuana ngalilana mani ana
takisi, osiˈana neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, "ˈOke leka maˈi faˈinau." Ma
sa Lifae ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa
Lifae fuana fafarongo nia, nia ka leka fanga naˈa
ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa ngali mani ana
na takisi ki tua logo ˈi neˈeri, ma ti "ngwae
aburongo"* logo, kira fanga faˈinia sa Jesus ma
na fafarongo nia ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri ki,
kira leka faˈinia sa Jesus.
16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata ˈani taki sa
Moses ki, kira lisia neˈe sa Jesus nia fanga faˈinia
"ngwaˈi toˈa aburongo ki" ma na ngwaˈi toˈa
kira ngali mani ana takisi ki. Goˈo Farasi ki kira
ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, "Nia bolo
faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae ˈufuni
ki."
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri,
nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu saiana, noaˈa
laˈu na ngwae ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae
kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari, kira ka oga na
ngwae kwaigurai fasi ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri
leka laˈu maˈi fuana na ngwae tualada ˈoloˈolo

---

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi ki. † **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

naˈa ki ˈi naˈona God, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana ngwae abula taˈa ki.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo ana sa John ngwae ni siuabu, ma na fafarongo Farasi ki, kira abu fanga fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana sa Jesus kika ˈuri, “Fafarongo sa John ki, ma na fafarongo na Farasi ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira kasi abu fanga.”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga, kika abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga, osiˈana kira tua ana fafangaˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo aku faˈi kira.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe doe.
22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi

saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.”

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia asoa ana mamaloˈanga

(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Ana taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala neˈe nia liu ˈi saena oˈola witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˈania.

24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Lisia basi kwa! Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga.”

25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi saena Buka Abu sulia ru ba sa David nia sasia, kaidaˈi ba sa Abiata nia ˈingataˈi fata abuˈa. Kaidaˈi baera, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu, sulia noaˈa naˈa ta fanga fuada. Ma nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana taˈifilia goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana.

Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God ni saetaˈa fuana sa David.”✡
27 Sui goˈo sa Jesus ka fata ˈuri fuana na Farasi ki, “God nia saungaˈinia asoa ana mamaloˈanga fuana ˈafilana ngwae ki. Ma noaˈa nia kasi saungaˈinia laˈu asoa ana mamalo ˈanga fuana ngwae neˈe ke lae roroto olofana.
28 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

3

Ngwae ki manata ˈuana saungilana sa Jesus (Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia ka leka laˈu saena na luma fuana foˈongaˈa, ma taˈi ngwae neˈe limana mae, nia tua ˈi neˈeri.
2 Ma ti Farasi ˈi neˈeri, kira ka lialia diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri ana asoa ana mamaloˈanga ana Sabat. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia neˈe diˈia raoˈa.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi ˈi neˈe, ko uu ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau.”
4 Goˈo, sa Jesus ka lidia na Farasi ki ka ˈuri, “Tae neˈe taki kulu nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki?

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

Nia alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama saungilana ta ngwae?”

Bore ma kira kasi saea goˈo ta ru.

5 Sa Jesus nia lia kalikalida, ma nia ka lia saetaˈa, osiˈana neˈe kira noaˈa kasi kwaimanatai naˈa ana ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka kwaimanatai logo fuada sulia manatada ngasi liu naˈa. Sui goˈo, ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈeri, “Taga maˈi na limamu.” Ma nia ka taga naˈa limana, goˈo ma na limana ka leˈa naˈa.

6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki kira ka ruˈu kwau ˈi maa, ma kira ka alaˈa fiku faˈinia ti ngwae ana ngwaˈi toˈa sa Herod* ki, ma kira ka manata ˈuana saungilana sa Jesus.

Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka maˈi siana sa Jesus

7-8 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri, ma kira ka leka ˈuana na ˈosi ˈi Galili. Na ngwae ˈoro kira ka leka logo ˈi buri ˈada. Kira leka maˈi faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili, ˈi Judea ma ˈi Idumea ki. Ma ti ngwae logo faˈasia ˈingataˈi fanoa ˈi Jerusalem, ma faˈasia na bali fanoa ana raˈelana sina ana kafo ˈi Jodan. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi faˈasia na fanoa ki kalikalia ˈi Taea ma ˈi Saedon. Na fikuˈa doe neˈeri, kira leka maˈi siana sa Jesus, sulia kira rongoa ru doe ki neˈe nia sasiˈi.

9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe liu, sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki fasi ˈiri kike sasi akaˈu

---

* **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

ana na gwaˈi baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi toˈa
kira kata kwaibekesi.
10 Nia gura ngwae ˈoro ki ka sui naˈa, nia neˈe
ngwae ˈoro mataˈi ki ka suˈumaˈi kira kwau,
fasi ˈiri kike sama toˈona nama sa Jesus ˈiri kike
ˈakwa.
11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi toˈa ano ˈi ru taˈa ki
nia ruˈufida kira lisia, kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona, ma kira ka ri ma kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa
neˈe, na Ngela mamana God!”
12 Bore ma sa Jesus fata ka luia liu na ano ˈi ru
taˈa neˈeri ki, fasi ˈiri kira kasi faˈarongoa laˈu
ta ngwae ˈani niaˈa.

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki (Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka raˈe ˈalaˈa ˈi
gwauna taˈi faˈi ua, ma ka baˈea maˈi ngwae ki
fuana raoˈa faˈinia. Goˈo kira ka leka maˈi siana,
14 ma nia ka filia na akwala ma ro ngwae,
ma ka faˈasata kira ˈani lifurongo ki. Ma nia
ka fata ˈuri fuada, “Nau ku fili kamu fasi ˈiri
muke tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo
fuana faˈamanataˈanga sulia fatalana God fuana
ngwae ki.
15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana na ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki.”
16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe
nia filida ki: sa Simon, neˈe sa Jesus nia faˈasata
logo ˈani sa Peter,
17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa
Sebedi ki, neˈe sa Jesus nia faˈasata kera ˈani
“Boneges,” na fadalana neˈe ngwae neˈe saetaˈa
ladaroˈo ˈaliˈali diˈia na kwangakwanga.

18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu,
ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James, ngela
sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta ngwae
ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na
ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia Israel.
19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke baˈa
ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka oli logo saena luma ba
nia ˈidufaˈi dao dao ana. Ma na ngwae ˈoro
ki, kira ka inaˈu naˈa maˈi ana fikuˈa. ˈUnaˈeri
noaˈa naˈa ta kaidaˈi fuana sa Jesus ma na
fafarongo nia ki fuana sasilana ta ru ma na
fangaˈa bore.
21 Ma kaidaˈi neˈe ngwaefuta nia ki kira
rongoa ru neˈeri, kira ka leka siana fuana
olitaˈilana ˈuana ˈi fanoa, sulia kira fata ˈuri,
“Nia boleboleˈa liu naˈa.”
22 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki sa Moses
neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka
fata ˈuri, “Sa Jesus nia ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa
ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi
ano ˈi ru taˈa.”†
23 Nia neˈe, sa Jesus ka saea maˈi ngwae ki ka
fata ˈuri fuada ˈania tarifulaˈa ki ka ˈuri, “Sa
Saetan nia ˈafitaˈi ka ifulani ano ˈi ru taˈa ki
faˈasia ngwae nia ki.
24 Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira
fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke
angosi, ma ka takalo naˈa.

---

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

25 Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na
ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi
fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri
logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira
leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo, ma
ngasingasiˈanga nia fafida ka dao ana ˈisilana.”
27 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka saea laˈu taˈi
tarifulaˈa, ka fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae goˈo ˈana
oga ka ifulani ta ano ˈi ru taˈa, ngwae neˈeri
ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia
logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma na
ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki.
Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri,
fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae
ngasingasiˈa neˈeri sui mala nia ka fiˈi ngali ru
nia ki.✡
28 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na abula
taˈangaˈa ki, ma na fata faˈalilana God neˈe
ngwae ki kira sasi, God nia rufuanata goˈo ˈana.
29 Bore ma, diˈia ta ngwae ke inaˈo ana fata
faˈalilana na Anoˈi ru Abu, God noaˈa kasi
rufuanata, sulia taˈangaˈa neˈeri nia teoteo firi.”
30 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri sulia na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira saea nia toˈo ana
na ano ˈi ru taˈa.

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, teˈa sa Jesus
ma na ngwaefuta nia ki, kira ka dao naˈa. Ma
kira ka uu goˈo ˈada ˈi maana luma, ma kira ka

✡ **3:27** Aesea 49:24-26

kwate alaˈanga kwau fuana sa Jesus, ma kira ka lidi ˈuana.
32 Na ngwaˈi toˈa ˈoro liu ki neˈe kira tua kalikalia sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa kika ˈuri, “Teˈa ˈoe, ma na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu maˈi ˈi maa, kira oga lisilamu.”
33 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nai saea fuamuˈa ˈi tai neˈe teˈa mamana nau, ma ngwaefuta nau ki!”
34 Goˈo kaidaˈi nia ka lia kwau fuana na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira tua kalikalia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngwaˈi toˈa kira diˈia naˈa teˈa nau ki, ma na ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai goˈo ˈana neˈe nia sasia ru neˈe God nia ogaˈi ki, nia naˈa neˈe ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma teˈa nau.”

4

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe nia tasali maga ru ki saena oˈola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu folo saena ˈosi. Ma na fikuˈa neˈeri, kira ka uu kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro ki fuada ana tarifulaˈa ki ma ka ˈuri,
3 “Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia leka ka tasalia na maga witi ki ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia na maga witi neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na talalinga, ma

na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula
ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka bulao
ˈaliˈali, sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia
ka sinafia na witi neˈe masubu ki, ma kira ka
kuku logo, sulia neˈe lali ru ki noaˈa kasi koso
lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na
kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka nuku fafia na
witi ki, ma witi neˈeri ki noaˈa kasi fungu goˈo.
8 Ma ti maga witi laˈu, kira ˈasida ˈi saena na
ano neˈe nia leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira
ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka
fungu ana uulu akwala faˈiruˈa, ma ti witi kira
ka fungu ana ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu
kira ka fungu ana taˈi talangaˈi faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki,
nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈana taˈifilia, na
akwala ma ro fafarongo ba nia ki, faˈinia ta bali
ana ngwae neˈe kira rongoa na fatalana, kira ka
leka maˈi siana. Ma kira ka lidia fasi ˈiri nia ke
fada madakola ana fadalana tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki,
God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta neˈe nia
ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma
taˈena, na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa.

Ngwae neˈe noaˈa kira kasi oga fafarongo aku,
nau ku fata ˈani tarifulaˈa ki, ma noaˈa naisi
faˈamadakola
12 fasi ˈiri,
‘Kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma noaˈa kira
kasi lisia tae neˈe God nia sasi fuada.
Ma kira ke fafarongo, ma kike fafarongo, bore
ma noaˈa kira kasi saiana faˈarongoˈa
God.
Sulia diˈia kira lia saiana, ma kira ka rongo
saiana, ˈirai kira ke abula maˈi fuana God,
ma nia ke rufuanata ana taˈangaˈa kira
ki.’ ”✡

*Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fa-
farongo nia ki*
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri
ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana tarifulaˈa neˈe?
Diˈia noaˈa kamu kasi saiana tarifulaˈa neˈe,
kamu ke fiˈi sai mo faˈuta ana tarifulaˈa ki?
14 Na ngwae ba nia tasali maga witi, nia tasalia
na fatalana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira rongoa na fatalana God,
kira diˈia na maga witi neˈe nia ˈasia sulia na
talalinga. Ma kaidaˈi kira rongoa, sa Saetan nia
leka maˈi, ma ka lafua logo ˈana fatalana God
faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira diˈia na maga witi
neˈe kira ˈasida ana kula faula. Kaidaˈi kira
rongoa na fatalana God, kira ngalia, ma kira ka
saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God noaˈa kasi lalisusu
goˈo saena maurilada. Nia neˈe fitoˈonga kira

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

ki ka mauri goˈo sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi. Ma kaidaˈi neˈe kira dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma na nonifiiˈanga ki duˈungana faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira ka danga ˈania goˈo na fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki. Kira rongoa na fatalana God,
19 bore ma kira manata ˈabera ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma kira ka manata doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana God saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi goˈo saena maurilada, ka diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
20 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈosulia, ma kira faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo, ka diˈia witi neˈe nia fungu ana fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe uulu akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti ai neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga.”

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala
(Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka saefilo laˈu ˈuri ada, “Nia faˈuta? ˈUri ma diˈia ta ngwae ngalia maˈi na unu, nia ke alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako nama ta ˈifitaˈi? Noaˈa goˈo! Nia ke alua nama ˈi fuila ˈi lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri sai sai ana ˈi naˈo, kike baˈa saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

24 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Muke manata leˈa sulia ru neˈe kamu rongoˈi
ki. God ke baˈa kwate tatakolaˈa ana liatoˈo
ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe toˈo ana ta madakolaˈa
ˈanga tiˈitiˈi sulia ˈinotoˈanga God, God ke baˈa
luda gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe
noaˈa kasi roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki,
ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia toˈo
ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia
faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Na
ˈInotoˈanga God nia diˈia na ngwae neˈe nia
fasia ta maga ru ˈi saena na oˈola nia.
27 Nia ada, ka liliu ˈana asoa ki, ma ka maliu
ˈana saena rodo ki. ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi
neˈe maga ru ki nia bulao, ma ka tataˈe naˈa,
noaˈa laˈu ˈaberaˈanga nia. Osiˈana ngwae neˈe
noaˈa kasi sai logo ˈana ana ru neˈe nia sasia
maga ru ka bulao.
28 Na ano talana naˈa neˈe nia faˈamauria
maga ru neˈeri ki niˈi ka doe, ma ka fungu ˈani
fuaˈi ru ki. Na ˈingataˈi ˈai nia raˈe maˈi ˈi naˈo,
sui na fingi ru ki, ˈi buri na maga ru ki fiˈi raˈe
maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru neˈeri ki nia maua,
na ngwae neˈeri ka talaˈae fuana sikililana naˈa
fingi ru ki, sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana
loi ruˈa.”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nai fata laˈu
kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru
neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia
ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na
magana ˈai neˈe kira saea ˈani mastad, nia tiˈitiˈi
ka liufia magana ˈai ki taˈifau, ma nia ka fasia
saena ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia fasia ka sui, na maga
ru baera ka taˈe, ma ka alua naˈa ˈai. ˈAi neˈeri
doe ka liufia naˈa ˈai ˈoro ki. Ma nia ka toˈo ana
na rara ˈai doe ki, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi,
ma kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana.”

33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus ka fata fuana na
ngwae ki ana tarifulaˈa neˈeri ki, ma nia ka saea
ru neˈe nia bolo faˈinia kike saiana ki.
34 Ma nia ka fata fuada ˈania tarifulaˈa ki. Bore
ma, kaidaˈi neˈe nia tua ˈana taˈifilia faˈinia na
fafarongo nia ki, nia ka fiˈi faˈamadakola ru ki
taˈifau fuada.

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fafia kauburu
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Nia saˈulafi naˈa ana asoa neˈeri, sa Jesus nia
ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo
basi ˈuana bali ˈosi loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, ma kira
ka leka faˈinia sa Jesus ˈi saena baru neˈeri neˈe
nia ka tua ˈi saena. Ma ti baru logo teo ˈi neˈeri.

37 Ma na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo ka
magara naˈa maˈi saena na baru neˈeri, ma ka
karangi kuru naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu ˈana ˈi burina na
baru, ma ka alu gwau ana bogwau nia. Ma na
fafarongo nia ki kira ka faˈaada, ma kira ka fata
ˈuri, “Aofia kwa, kulu karangi kuke mae naˈa!
ˈOe kosi manata ˈabera goˈo niniˈa?”
39 Ma sa Jesus ka tataˈe, ma ka balufia na iru
neˈeri ka ˈuri, “ˈOke aroaro naˈa!” Ma nia ka
fata logo fuana na nafo neˈeri ka ˈuri, “Kamu ke
tua nene naˈa!” ˈUnaˈeri goˈo, na iru baera ka
aroaro naˈa, ma ˈosi ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
“Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau ku lisia na
faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika felo naˈa, ma kira ka
lidi kwailiu ada kira ka ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa
niniˈa re? Na iru ma na nafo bore kika roˈo naˈa
sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
toˈofolo ˈuana bali ˈosi ˈi Galili, ma kira ka dao
ana bali ˈosi neˈe ana abaˈi kula ˈi Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru,
taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia ka leka
maˈi faˈasia na faoda fuana kwaiatoˈa ki, ma nia
ka leka maˈi siana sa Jesus.

3 Na ngwae neˈeri tualana saena faoda
ˈunaˈeri ki, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo faˈinia
firiˈilana ˈani ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira firi fafia na limana
ma na ˈaena ˈani sene ki, sui nia ka muusia
goˈo na sene neˈeri ki, ma ka ˈoia goˈo ˈana na
sene neˈeri ki ˈi ˈaena. Ma noaˈa ta ngwae kasi
ngasingasiˈa kasi bolo faˈinia na daulana.
5 Ma na rodo ki ma na asoa ki, nia tua ˈi
safitana na faoda ana kwaiatoˈa ki, ma nia ka
raˈe saena faˈi ua ki, ma nia ka ako, ma ka afasia
talana ˈani naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi, nia ka lisia sa Jesus,
ma ka lalili maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ano ˈi ru taˈa
neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na ngwae
neˈe.”
Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Jesus! ˈAeˈo, na
Ngela God neˈe nia ngasingasiˈa liu. Na tae neˈe
ˈoko oga ˈoke sasia aku? Nau ku amasiˈo ˈania
satana God, ˈoe kosi kwatea ta kwaˈikwaˈinga
fuaku!”
9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Satamu sa tai
kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Na sataku sa Fuani
Oro, sulia kaimili ˈoro liu.”
10 Ma nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri noaˈa nia
kasi baˈeda laˈu faˈasia na bali fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata ˈoro liu kira fanga goˈo
ada logo ˈi babaraˈo ana ua neˈeri.
12 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, kira amasia sa
Jesus kira ka ˈuri, “ˈOke kwate kaimili fuana na
gwata loˈoko ki, fasi ˈiri kaimili ke ruˈu ˈaimili ˈi
saeda.”

13 Ma sa Jesus ka alaˈanida, ma na ano ˈi ru
taˈa neˈeri ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia ngwae
neˈe, ma kira ka leka, kika ruˈu ˈi saena na gwata
neˈeri ki. Ma na ngwaˈi gwata neˈeri nia bolo
faˈinia na ro toˈoni gwata ki, ma kira ka lalili
saena kwata ˈato neˈeri, ma kira ka ˈasia ˈi saena
na ˈosi neˈeri, ma kira ka kwaˈu kika mae taˈifau
naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia sulia na gwata neˈeri
ki, kira ka tafi, ma kira ka faˈarongo ˈani ru neˈe
nia fuli ana gwata ki ˈi saena fanoa neˈeri, ma
na fanoa tiˈitiˈi kalikalida ki. Ma na ngwae ˈoro
ki kira ka leka fuana lisilana ru neˈe nia fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira
ka lisia naˈa ngwae baera neˈe ano ˈi ru taˈa ˈoro
ki kira ruˈufia, nia tua naˈa ˈana ˈi neˈeri, ma nia
ka toro naˈa, ma nia ka manata saga naˈa. Ma
na ngwae ki kira ka maˈu, kira ka ˈarefo liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri nia
fuli, kira ka alaˈa fuana ngwae ki sulia na ngwae
ano ˈi ru taˈa ki tuatua ana, ma kira ka alaˈa logo
sulia na gwata neˈeri ki.

17 Ma buri ˈana, ngwaˈi toˈa neˈeri kika ˈengoa
sa Jesus ka leka faˈasia na bali fanoa kira.

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia raˈe naˈa saena na
baru, na ngwae ba na ano ˈi ru taˈa ki kira
ruˈufia ˈi naˈo, nia ka ˈengoa sa Jesus ˈiri ke leka
faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi alaˈania, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈi fanoa siana na
ngwae ˈoe ki, ma ˈoko faˈarongoda ˈani ru leˈa
ki taˈifau neˈe God nia sasia fuamu, ma na
kwaimanataiˈanga nia fuamu.”

20 Ma na ngwae neˈeri nia leka, ma ka
faˈarongoa naˈa ngwae ki ana abaˈi kula ˈi
Dekapolis ana ru ki taˈifau neˈe sa Jesus nia sasia
fuana. Ma na ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo liu.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia
mataˈinga ki ma na maeˈa
(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu kwau ˈuana ta bali
ˈosi. Ma ana kaidaˈi nia ka dao naˈa ana ta bali,
ngwae ˈoro ki kira ka fiku kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe ngwae fai naˈonaˈo
saena na Luma fuana foˈongaˈa ana fanoa
neˈeri, satana sa Jaeras, ka leka maˈi. Ma kaidaˈi
nia lisia sa Jesus, nia ka bobo uruuru ˈi maana
ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka ˈuri, “Kala defo nau
nia teo naˈa fuana maelana. ˈOke leka maˈi, ˈiri
ˈoke alua na limamu ˈi fafona, fasi ˈiri nia ke
ˈakwa ma ka mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa faˈinia. Ma
na fikuˈa doe kika leka ˈi burina, ma kira ka
kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na gwaˈi ˈabu tafangia sulia
taˈi akwala ma ro faˈi ngali sui naˈa, nia tua logo
ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu naˈa. Ma nia ka faˈalia
naˈa mani ˈoro nia ki fuana na ngwae kwaigurai
ˈoro ki, bore ma tualana kasi leˈa goˈo. Nia fiˈi
taˈa ka tasa liu mo.
27 Ma kaidaˈi neˈe nia rongoa alaˈanga sulia sa
Jesus, nia ka kwako maˈi ˈi burina ˈi safitana na
fikuˈa neˈeri, nia ka sama toˈona na ifi keta sa
Jesus.

28 Sulia nia manata ˈuri, “Diˈia nau ku sama toˈona bore aku na mumuduˈana ifi nia, nai leˈa naˈa.”
29 Ma kaidaˈi neˈe nia sama toˈona goˈo ifi sa Jesus, ˈaliˈali naˈa ˈabu neˈe tafangia nia ka langa naˈa, ma nia ka saiana na nonina nia ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, sa Jesus nia saiana neˈe ngasingasiˈanga nia gura ta ngwae. Ma nia ka abula ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, ma ka lidida ka ˈuri, “Sa tai naˈa niniˈa sama toˈona kwau na ifi nau?”
31 Ma na fafarongo nia ki, kira ka olisia kika ˈuri, “ˈOko lisia goˈo ˈamu na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe nini kira bekesiˈo naˈa. Faˈuta neˈe ˈoko lidi ˈuana fasi ta ngwae nia sama toˈomu?”
32 Bore ma sa Jesus ka lia kwailiu fasi ˈiri ke lisia sa tai neˈe nia sasia ru neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia saiana ru neˈe fuli fuana, ma nia ka leka lebelebe maˈi ˈani maˈungaˈa, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus. Ma nia ka faˈarongoa mamana ana ru neˈe nia sasiˈi ki.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAfe neˈe ˈae, God nia guraˈo naˈa sulia neˈe ˈoko faˈamamana nau. ˈOke leka naˈa ˈamu, ma ˈoe kosi manata ˈabera, ma ˈoko ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga ˈoe.”
35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana ˈua, ti ngwae kira ka dao maˈi faˈasia na luma sa Jaeras, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jaeras, “Kala defo ba ˈoe nia mae naˈa. ˈOe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae faˈamanata.”
36 Ma sa Jesus kasi ˈabera goˈo sulia ru neˈe kira saea, ma ka fata naˈa ˈuri fuana sa Jaeras,

"Noaˈa ˈoe kosi fitala laˈu. ˈOke faˈamamana nau lala ˈamu."
37 Ma nia kasi alaˈania ta ngwae ke leka faˈinia,
taˈifilia goˈo sa Peter, ma sa James, ma sa John na
ngwaefuta nia sa James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi luma sa Jaeras, sa
Jesus ka rongoa na isiˈa faˈinia na angiˈa ma na
oˈomaeˈanga nia doe liu.
39 Ma nia ka ruˈu kwau, ma ka fata ˈuri fuada,
"Faˈuta neˈe kamu angi, ma muka oˈomae ka
ˈuri naˈa? Ngela neˈe noaˈa kasi mae, nia maliu
goˈo ˈana ne."
40 Bore ma, kira ka fiˈi gaˈasia lala sa Jesus. Ma
nia ka baˈeda kwau ˈi maa, ma ka talaˈia na maˈa
nia, ma teˈa ngela neˈeri, ma na fafarongo nia ki
neˈe kira tua faˈinia, ma kira ka ruˈu saena maˈe
luma neˈe ngela neˈeri nia teo ana.
41 Ma nia ka dau ana na limana na ngela neˈeri,
ma ka fata ˈuri fuana, *"Talita kom!"* Na fadalana
nia ˈuri, "Kala defo ˈae, nau ku saea fuamu ˈoke
tataˈe!"
42 Ma nia ka tataˈe, ma ka uu, ma ka fali. Na
ngela neˈeri taˈi akwala ma ro faˈi ngali goˈo
neˈe sui fafia futalana. Ma kira ka ˈarefo liu ana
ru neˈeri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida, fasi ˈiri noaˈa
kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani ru neˈeri.
Ma nia ka saea kira ka kwatea fanga fuana na
ngela neˈeri ˈiri nia ke ˈania.

6

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus (Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
faˈasia na kula neˈeri, ma kira ka oli ˈuana fanoa
neˈe nia doe maˈi saena ˈi Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia
ka faˈamanata ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa.
Ma toˈa ˈoro ki kira rongoa, ma kira ka ˈarefo liu.
Ma kira ka saefiloda kwailiu ma kika ˈuri, “Na
ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate nia ka
faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia
sasilana na faˈanadaˈa ki?
3 Na ngwae neˈe kulu sai leˈa goˈo ana. Nia
ngwae saungaˈi luma niniˈa. Teˈa nia ba ˈi Mary
goˈo. Ti ngwaefuta ana ba sa James, ma sa Josef,
ma sa Judas, ma sa Simon. Ma na ngwaingwaena
nia ki kira tua goˈo ˈada ˈi neˈe.” ˈUnaˈeri, kira
ka ˈaila ˈani niaˈa.
4 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae ana
fanoa ki kira saiana kira ke faˈadoea na profet.
Bore ma ngwae ana fanoa nia ˈi talana, ma na
ngwaefuta nia ki, ˈafitaˈi kira ka faˈadoea.”
5 Ma nia kasi bolo naˈa faˈinia sasilana laˈu
faˈanadaˈa ˈoro ki ˈi neˈeri. Ma nia ka alua na
limana fafia bara ngwae mataˈi ma ka gurada.
6 Ma nia ka ˈarefo liu, osiˈana na ngwae ki
noaˈa kasi faˈamamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki

(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

ˈUnaˈeri sa Jesus nia leka ana maˈe fanoa ki
kalikalia ˈi neˈeri, ma ka faˈamanata na ngwae
ki.
7 Nia ka ri ˈuana na akwala ma ro ngwae ana
fafarongo nia ki siana, ma nia ka kwatea naˈa
ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na

ano ˈi ru taˈa ki, ma ka baˈeda maˈi taˈifau, ma
ka alu na ro ngwaeˈa kera ka leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi ngalia ta ru fuana lekaˈa neˈe,
taˈifilia faˈi kuba goˈo neˈe kamu ke ngalia. Ma
noaˈa kamu kasi ngalia fanga, ma ta ngwaˈi, ma
ta mani.
9 Kamu ke ruˈufia na taˈe butu ki, bore ma
kamu kasi ngalia laˈu ruana ˈaba toro ren-
gorengo.
10 Ma kaidaˈi ta ngwae nia kwalo kamu, kamu
ke tua faˈinia, leleka ka dao ana kaidaˈi kamu ke
leka faˈasia na fanoa neˈeri.
11 Ma diˈia kamu dao ana na fanoa, ma na
ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kasi kwalo kamu, ma
kira kasi oga goˈo rongolamuˈa, kamu ka leka
amuˈa faˈasida. Ma kamu ke tafula fulafulana
ano faˈasia na ˈaemuˈa ˈuana na faˈabasuˈanga
naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira,
duˈungana kira ˈaila ˈania rongolana fatalana
God.”
12 Ma kira ka leka, ma kira ka fulangaˈinia
fuana ngwae ki ˈiri kike rokisi faˈasia na abula
taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ˈoro
ki, ma kira ka ngwaia naˈa ngwae mataˈi ˈoro
ki, ma kira ka gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu (Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tatalafaˈa nia rongoa ru
neˈe ki sulia sa Jesus neˈe nia faˈamanata ma
ka gura ngwae ki. Ma satana sa Jesus ka talofia
naˈa fanoa ki taˈifau. Ma ti ngwae kira ka ˈuri,

“Sa John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki.”

15 Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Niaˈa sa Elaeja.”

Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, “Niaˈa ta profet, diˈia na profet ba ˈi naˈo ki maˈi.”

16 Ana kaidaˈi sa Herod nia rongoa ru neˈeri ki neˈe na ngwae ki fata ˈunaˈeri sulia sa Jesus, nia ka fata ˈuri, “Sa John na ngwae ba nau ku kwatea fuana siki musilana gwauna, nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa niniˈa.”

17-20 Sa Herod nia korea logo ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka fata fata ˈuri fuana sa Herod, “Na taki God nia luia ˈoe kosi korea ˈafe ngwaefuta ˈoe.” ˈUnaˈeri, liana ˈi Herodias ka taˈa liu naˈa fuana sa John, ma nia ka oga saungilana, bore ma ka ˈafitaˈi liu fuana, duˈungana sa Herod nia saiana sa John nia na ngwae saga, ma na ngwae nia abu. Sa Herod nia maˈungia sa John, ma nia ka gonia sa John. Sa Herod talana neˈe nia udua ngwae ki fuana daulana sa John, ma kira ka alua ˈi saena lokafo faˈasia ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod nia oga liua naˈa rongolana sa John, bore ˈana nia ka manata ˈabera kaidaˈi neˈe nia rongoa.

21 Goˈo ma ˈi Herodias ka dao toˈona taˈi kaidaˈi leˈa nia fuana saungilana sa John. Ana faˈi asoa neˈe sa Herod nia faˈadoea asoa neˈe nia futa ana, nia ka saungaˈinia taˈi fangaˈa fuana na ngwae doe nia ki, ma na ngwae doe nia ki fuana fuˈanga, ma na faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.

22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi Herodias nia ruˈu
maˈi ma ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia na ngwae
nia ki neˈe kira fanga faˈinia, kika saeleˈa liu
faˈinia. Ma sa Herod ka fata ˈuri fuana na sariˈi
neˈeri, “ˈOke gani nau maˈi ˈuana ta ru neˈe ˈoko
oga, nau kui kwatea fuamu.”
23 Ma nia ka fata alangaˈi ana alafuˈa fuana ka
ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea
fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga
nau.”
24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka
leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta
tae neˈe nai baˈa gania?”

Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa
John ngwae ni siuabu.”

25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa
Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke
kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku
ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”
26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana
ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata
alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki
neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.
27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana
ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae
neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki
muusia na luana sa John,
28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na
taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi
neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.
29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira
rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka
ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki (Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma
kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira
ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira
faˈamanata suliˈi ki.
31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
ˈabera liu, sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira dao faˈi
oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana
ta kaidaˈi fuana fangaˈa bore. Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta kula
buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”
32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana
kula neˈe aroaro.
33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki
faˈasia na fanoa ki taˈifau kira lia saiada, ma
kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada
ˈi neˈeri.
34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru,
nia ka lisia na fikuˈa doe neˈeri, ma nia ka
kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip
ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma
nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro ki.
35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa,
fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira
ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua
ana, ma na sina ka ego folo naˈa.
36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira ka
leka naˈa ˈada, ˈiri kira ka leka ana maˈe fanoa
neˈe kalikalida ki, ˈiri kike foli fanga.”
37 Bore ma nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu, muke
kwatea fanga fuada.”

Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma ˈoko
oga kaimili ke kwatea maˈi mani ˈoro ki* fuana
folilana beret ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa
neˈe?”
38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka fata ˈuri, “Ta fita
afu beret neˈe kamu toˈo ana? Leka muke lia
maˈi ˈuani.”
Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri,
“Lima afu beret ki goˈo faˈinia na ro gwaˈi iˈa
ki.”
39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana fafarongo
nia ki ˈiri kika saea fuana ngwae ki kira ke tua ˈi
ano ˈani gwaˈi tuaˈa ki ˈi fafona na karasi faka
marako.
40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani talangaˈi ngwae
ˈanga, ma ti gwaˈi tuaˈa na lima akwala ngwaeˈa.
41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima afu beret
neˈeri ki ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki, ma ka
lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God.
Ma nia ka ngiia afu beret neˈe ki, ma ka kwatea
fuana fafarongo nia ki, fasi ˈiri kira ka daroˈia
fuana ngwaˈi toˈa neˈeri. Ma nia ka daroˈia logo
na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki fuada.
42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira ka fanga,
ma kira ka abusu taˈifau naˈa.
43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka gonia naˈa
orengana na beret ma na iˈa neˈeri ki, ma kira
ka faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki.
44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira fanga.†

---

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki. † **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi (Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia
asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka etaeta
ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru ˈuana
fanoa ˈi Betsaeda. Ma nia ka tua buri fasi ˈiri
ke saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka leka naˈa
ˈada.
46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli ana ngwae
ˈoro neˈeri ki, nia ka leka ˈi gwauna taˈi faˈi ua
fasi ke foˈo ˈana.
47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo naˈa maˈi, na
baru baera nia naˈa saena tofongana ˈosi, ma sa
Jesus tua goˈo ˈana ˈua taˈifilia ˈi sara.
48 Ma nia ka lisia na fafarongo nia ki, kira laga
ulafu liu naˈa ana falutaˈanga, duˈungana kira
naˈofia naˈa iru. Ma ana agi rodo ˈofodangi, sa
Jesus ka leka ˈi fafona na kafo, ma ka leka maˈi
fuada. Ma nia ka karangi liufida naˈa.
49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe nia leka ˈi
fafona na kafo, kira ka fia fasi nia na anoano ru.
Ma kira ka fai araarai,
50 duˈungana kira maˈu liu naˈa, ana kaidaˈi
kira lisia nia leka fafona kafo.

Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali ma ka fata kwau
fuada ka ˈuri, “Nauˈa goˈo niniˈa! Noaˈa kamu
kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia ka taˈe ˈi saena na baru
faˈinida, ma na iru ka aroaro naˈa. Ma kira ka
ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira kasi saiana na ma-
lingaˈilana ngasingasiˈanga sa Jesus toˈo ana
fuana sarelana lima toˈoni ngwae baera ki ˈani
lima afu beret ki goˈo. Sulia manata ˈanga kira

ki dole liu fuana malingaˈilana na ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki (Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi neˈeri, ma kira ka koso ana bali fanoa ˈi Genesaret, ma kira ka gwalua na baru ˈi neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia na baru, na ngwae ˈi neˈeri ki, kira ˈaliˈali kira ka lia saiana sa Jesus.
55 Ma na ngwae ki kira ka lalili saena ˈafutana bali fanoa neˈeri, ma kira ka ngalia maˈi na ngwae mataˈi ki ˈi fafona na tatafe ki ˈuana kula ki neˈe kira rongoa sa Jesus nia tua ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe sa Jesus nia leka ana, na ngwae ki kira ngalia maˈi na ngwae mataˈi ki ˈuana foli usiˈa ki, ma kira ka gania sa Jesus fuana na ngwae mataˈi ki ˈiri kira ka sama toˈona namunamuna ifi keta nia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira sama toˈona, ma kira ka ˈakwa naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki (Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem, ma kira ka fiku kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae ana fafarongo nia ki noaˈa kasi taufia goˈo limada ˈi naˈo, ma kira fiˈi fanga. Noaˈa kira kasi taufia limada diˈia na

falafala neˈe Farasi ki kira saea fuana na ngwaˈi toˈa Jiu ki kira ke sasi sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa naˈa na Farasi ki logo,
kira sasi sulia falafala neˈe koˈo bora kira ki kira
faˈamanata nama maˈi ˈania. Nia ˈafitaˈi kira ka
fanga diˈia noaˈa kira kasi taufia limada diˈia na
falafala ana tau limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi faˈasia na usiˈa, nia
ˈafitaˈi kira kasi fanga, diˈia noaˈa kira kasi tau
lima basi sulia na falafala kira naˈa. ˈUnaˈeri
kira ka roˈo sulia na falafala ˈoro kira ki, diˈia
na taufilana titiu ki, ma na faˈi tini ki, ma na
dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka lidia sa Jesus
ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe ki
noaˈa kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga neˈe
koˈo bora kia ki kira alua naˈa maˈi fuaka,
osiˈana noaˈa kira kasi taufia goˈo na limada ˈi
naˈo basi, ma kira fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Aesea nia
fata mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli kamu.
Kamuˈa na ngwae ˈosoˈoso ki, diˈia ba nia
keresia ka ˈuri,
‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa neˈe ki, kira
faˈadoe nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga kira
ki, bore ma na manatada nia tau liu faˈasi
nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana kira
faˈamanata goˈo ˈada sulia taki kira ki
talada, ma kira ka saea fasi taki God ki
naˈa neˈeriˈa!’✡

* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga. ✡ **7:7** Aesea 29:13

8 “Kamu aburongo ana taki God ki, ma muka roˈosulia amuˈa lala na faˈamanataˈanga na ngwae ki.”

9 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu sai liu naˈa ana ilangaˈilana ma rokisilana taki God ki, ma muka roˈosulia lala amuˈa sulia na falafala kamu ki talamuˈa.
10 Sulia sa Moses ba nia fata ka ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe, ma na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira ke saungia ka mae.’
11 Bore ma, kamu faˈamanata rora ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera ki fuana God.’
12 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana neˈe nia noaˈa kasi ˈafia naˈa maˈa nia ma na teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana God.
13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka kware teˈeteˈe naˈa ana fatalana God. Ma ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri ki neˈe kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae (Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka ri laˈu maˈi ˈuana na fikuˈa doe neˈeri siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.
15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta ngwae nia ke ˈania neˈe nia kwatea na suaˈa fuana. Na ru neˈe sasia taˈangaˈa ki, nia ˈita maˈi faˈasia na lia na ngwae lala, nia neˈe ka kwatea ngwae ka sua.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, nia ka ruˈu saena luma, ma na fafarongo

nia ki kira ka lidia fasi ˈiri nia ka fada na alaˈanga neˈeri ki.
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma
noaˈa kaumulu kasi sai goˈo ana ru neˈe ki
niniˈa? Na ru neˈe ngwae nia ˈania noaˈa kasi
faˈasua na ngwae ˈi naˈona God,
19 duˈungana fanga noaˈa nia kasi leka ˈi saena
na lia na ngwae. Nia leka goˈo ˈana saena na
ogana, ma ka sakatafa logo ˈana ˈi maa faˈasia
na nonina.” Ana alaˈanga sa Jesus naˈa neˈe, nia
saea na fanga ki taˈifau, nia leˈa goˈo ˈana fuana
ˈanilaniˈi.
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ta ru neˈe ta
ngwae nia fulia ka taˈa ma ka saea ka rora, nia
neˈe faˈasua ˈi naˈona God.
21 Osiˈana na manataˈanga taˈa ki nia saka
maˈi faˈasia saena na liana ngwae, nia ka sasia
ru taˈa ki, ma nia ka bili, ma nia ka sau ngwae,
22 ma nia ka kakabara, ma nia ka guguta, ma
nia ka sasia ru taˈa ˈoro ki, ma ka sokea na
ngwae ki, ma ka kwaimamagolai, ma ka alaˈa
ˈosoˈoso ˈana sulia ta ngwae, ma nia ka manata
lafua talana, ma nia ka boleboleˈa.
23 Ma duˈungana ru ˈoro taˈa neˈeri ki taˈifau
nia ruˈu maˈi faˈasia na manatalana, nia ka
faˈasua na ngwae ˈi naˈona God.”

Mamanalana raoˈa sa Jesus nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki
(Matthew 15:21-28)

24 Sui goˈo, sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula
neˈeri, ma ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Taea.
Ma nia ka ruˈu ˈi saena taˈi luma, sulia noaˈa

nia kasi oga ta ngwae ke saiana neˈe nia tua ˈi neˈeri, sui bore ˈana nia ˈafitaˈi fuana nia ka ago.
25 Ma taˈi kini ka rongo sulia neˈe sa Jesus nia dao, ma nia ka leka ˈaliˈali maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus.
26 Ma na kini neˈeri, nia neˈe kini kwaita faˈasia ˈi Fonisia saena tuaˈa ˈi Siria, ma nia noaˈa laˈu kini Jiu, ma na sariˈi nia na ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia. ˈUnaˈeri, nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru taˈa neˈeri faˈasia na sariˈi nia.
27 Ma sa Jesus ka fata sulia na Jiu ki neˈe diˈia na ngela ki ka ˈuri,† “Mike sarea basi amiˈa na ngela ki ˈi naˈo. Noaˈa nia kasi leˈa fuamiˈa ka eta ˈui ˈania basi na fanga ngela ki fuana na kui ki.”
28 Ma na kini neˈeri nia olisia ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na kui ki bore, kira saiana kira ka ˈania logo orengana fanga neˈe nia ˈasia ˈi olofana tatafe ni fangaˈa na ngela ki.”
29 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe. Na ano ˈi ru taˈa baera, nia leka naˈa faˈasia na sariˈi ˈoe. Osiˈana olisiˈanga neˈeri nia faˈataˈinia ˈoko faˈamamana.”
30 Ma nia ka oli ˈi fanoa, ma ka lisia na sariˈi ba nia maliu goˈo ˈana ˈi saena na ˈifitaˈi. Ma na ano ˈi ru taˈa baera ka leka mamana naˈa faˈasia.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana ka kulu

31 Sui sa Jesus nia faˈasia naˈa bali fanoa ˈi Taea, ma ka daofaˈi liu faˈasia ˈi Saedon, ma bali

† **7:27** Sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈa ˈi neˈe sulia mamanalana raoˈa nia neˈe nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

fanoa ˈi Dekapolis, ma ka koso naˈa kwau fafona
na ˈosi ˈi Galili.
32 Ma ngwae ki ˈi neˈeri, kira ka ngalia maˈi
taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana
ka kulu siana sa Jesus, ma kira ka amasia sa Jesus
fasi ˈiri nia ke alua na limana ˈi fafona na ngwae
neˈe.
33 Ma sa Jesus ka talaˈia ˈuana taˈi kula
taˈifilidaroˈo faˈasia na fikuˈa neˈeri, ma nia
ka ruˈungaˈinia na ˈuˈuna ˈi saena na alingana
ngwae neˈeri. Ma nia ka ngisu ana na ˈuˈuna,
ma ka sama toˈona na meana na ngwae neˈe.
34 Goˈo, nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka
mango doe, ma ka fata ˈuri fuana ˈani fatalana,
“Efata!” na fadalana neˈe ˈuri, “ˈIfi naˈa!”
35 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na alingana na ngwae
neˈeri ka ˈifi, ma nia ka rongo naˈa, ma na
kwakwana ka sasala naˈa, ma nia ka talaˈae ka
fata madakola naˈa.
36 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka luia na ngwae ki noaˈa
kasi faˈarongoa laˈu ti ngwae. Sui bore ˈana nia
ka lui totongaˈi ana, na ngwae ki kira ka donga
alaˈa sulia sa Jesus neˈe nia gura na ngwae neˈeri
ka leleka naˈa ˈana.
37 Ma na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira ka
ˈarefo liu naˈa, ma kira ka fata ˈuri, “Reala! Nia
sasia ru ki taˈifau ka leˈa liu! Nia saungaˈinia na
ngwae neˈe alingana bani ma ka rongo naˈa, ma
na ngwae neˈe kwakwana nia nonoto bore, ka
fata naˈa.”

8

Sa Jesus nia sarea na fai toˈoni ngwae ki (Matthew 15:32-39)

1 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki,
taˈi fikuˈa doe ka fiku maˈi. Ma kaidaˈi neˈeri
noaˈa naˈa ta fanga ada, sa Jesus ka saea maˈi
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri,
2 “Nau ku kwaimanatai naˈa ana ngwaˈi toˈa
neˈe, sulia kira tua faˈinau sulia uulu asoa ki, ma
ka noaˈa naˈa ta fanga ada taˈena.
3 Ma diˈia niniˈa kira fiolo, ma nau ku
olitaˈinida ˈi fanoa, kira ke baˈa ˈasida sulia tala,
sulia ta bali ada neˈe fanoa kira ki tua tau.”
4 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo ˈuri,
“ˈI faˈi neˈe kuke dao toˈona ta fanga neˈe ke
bolo faˈinia na sarelana ngwaˈi toˈa ˈoro ˈuri ki
saena na abaˈi kula kwasi neˈe kasi bolo faˈinia
ta ngwae ka tua ana ˈuri?”
5 Ma sa Jesus ka lidida ma ka ˈuri, “Ta fita afu
beret neˈe kamu toˈo ana?”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Fiu afu beret ki.”
6 Ma sa Jesus ka saea fuana na fikuˈa neˈeri
kira ka tua ˈi ano. Goˈo, nia ka ngalia na fiu afu
beret neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia
ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, ma kira ka
daroˈia ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana bara gwaˈi iˈa tiˈitiˈi.
Ma sa Jesus nia ka kwatea logo baˈatafea fuana
God, ma ka saea fuana fafarongo nia ki kira ka
daroˈia logo ana na ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka kira ka abusu taˈifau.
Ma ˈi buri, na fafarongo nia ki kira ka gonia naˈa
ngisingisi fanga neˈe nia ore ˈi saena fiu kokofi
ki leleka ka fungu.

9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia bolo faˈinia na fai toˈoni ngwae ki. Sui sa Jesus ka olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈaliˈali kira ka raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka maˈi, ma kira ka olisuˈusuˈu faˈinia sa Jesus, ma kira oga fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia neˈe kira ka gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwate maˈi niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka mango doe, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae ki ana talaˈi ngwae neˈe kira ka gania faˈanadaˈa ki re? Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, nau noaˈa kusi faˈataˈinia goˈo ta faˈanadaˈa fuana na talaˈi ngwae neˈe.”

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma ka raˈe logo ˈana ˈi saena gwaˈi baru, ma ka toˈofolo ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi naˈa, na fafarongo nia ki kira manata bura ana ngalilana maˈi ti afu beret, bore ma taˈi afu beret goˈo neˈe kira toˈo ana saena na gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka faˈabasuda ma ka ˈuri, “Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na isi fuana beret ana Farasi ki ma sa Herod logo.”

16 Ma kira ka alaˈa ˈi safitada kwailiu, ma kira
ka ˈuri, “Nia fata ˈunaˈeri sulia neˈe noaˈa kulu
ˈisi ngalia maˈi ta afu beret.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia saiana neˈe kira
kina neˈe nia fata sulia na faˈamanataˈanga
taˈa Farasi ki ma sa Herod, nia ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka alaˈa sulia neˈe
noaˈa kamu ˈisi ngalia maˈi ti afu beret? Noaˈa
kamu ˈisi malingaˈi ru ˈua ana manatai ngwae
saena na ru nini nau ku saea fuamuˈa? Nau
ku lisia manatamuˈa dole liu fuana kamu ka
faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka rongoa na ru ˈoro
nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa kaumulu kasi
malingaˈiniˈi goˈo. Noaˈa kamu ˈisi manata goˈo
toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia na lima afu beret
baera ki fuana na lima toˈoni ngwane baera ki?
Ma ta fita kokofi ba kamu gonia naˈa ngisingisi
fanga baera ˈi saena leleka ka fungu?”
Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Na taˈi akwala
ma ro kokofi.”
20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu ka ˈuri, “Ma
kaidaˈi ba nau ku ngiia fiu afu beret ki fuana fai
toˈoni ngwae ki, na fita kokofi ki ba kamu gonia
ngisingisina fanga ˈi saena leka ka fungu?”
Ma kira ka olisia ma kira ka ˈuri, “Na fiu kokofi
ki.”
21 Ma nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta neˈe
noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau ku fata
sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa ˈi Betsaeda, ma ngwae
ki kira ka ngali maˈi taˈi ngwae neˈe maana nia

rodo, ma kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke
sama toˈona.
23 Ma sa Jesus ka dau ˈi limana na ngwae
neˈeri, ma ka talaˈia ˈuana ˈi maa faˈasia na
fanoa neˈeri. Ma sa Jesus ka ngisu ˈi saena
na maana na ngwae neˈeri, ma nia ka alua na
limana fafia. Sui, nia lidia ka ˈuri, “ˈOko lisia ta
ru?”
24 Goˈo, na ngwae baera nia ka lia ˈalaˈa, ma
ka fata ˈuri, “Nau ku lisia na ngwae ki, kira diˈia
ˈai ki, ma kira fali.”
25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka alua laˈu na limana fafia
na maana na ngwae neˈeri. Ma na ngwae neˈeri
ka lia mamana naˈa, ma ka lia madako naˈa ana
ru ki taˈifau.
26 Ma sa Jesus ka baˈea naˈa ˈuana na luma nia,
ma ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi leka ˈua
ˈuana fanoa neˈeri.”

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira ka
leka ˈuana fanoa ki kalikalia na fanoa ˈi Sesarea
Filipae. Ma ana kaidaˈi kira leka ˈada, nia ka
lidia fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki
kira sae nau ˈani sa tai niniˈa re?”
28 Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Ti ngwae ki
kira saea ˈaeˈo ˈania sa John ngwae ni siuabu
neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae kira ka saea
ˈaeˈo ˈania sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu, ma ti
ngwae laˈu kira ka saea ˈaeˈo ˈania ta ngwae ana
profet baera ki neˈe nia mauri laˈu.”
29 Ma sa Jesus lidida laˈu ka ˈuri, “Ma kamuˈa,
kamu sae nau mo ˈani sa tai?”

Ma sa Peter ka olisia ma ka ˈuri, “ˈAeˈo na
Christ, ngwae God nia filia fuana ˈafilana ngwae
nia ki.”
30 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi faˈarongo laˈu ˈani nau fuana
ta ngwae.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae fuana faˈamanatalana
fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa nonifii ana ru ˈoro ki. Ma
na faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma
na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kike baˈa
ilangaˈi nau. Ma kike baˈa saungi nau, ma ana
uula faˈi asoa, nau kui tataˈe faˈasia maeˈa.”
32 Ma nia ka fata madako sulia ru neˈeri. Ma
sa Peter ka talaˈia tiˈitiˈi kwau, ma ka balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia abula, ma ka lia fuana
fafarongo nia ki, ma ka balufia sa Peter ka
ˈuri, “Saetan leka tau kwau fasi nau kwa. Na
manataˈanga ˈoe ki neˈe manataˈanga ngwae ki
goˈo, nia noaˈa laˈu na manataˈanga God.”
34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus ka saea maˈi na
fikuˈa neˈeri ma na fafarongo nia ki siana, ma
ka fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga
nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia
ogaˈi ki goˈo ˈana talana. Nia ke maˈudi fuana
dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii,
ma ke mae ana ˈai rara folo.
35 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau,
duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia kwaio-
gaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na
mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe

ke mae fuaku ma fuana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka toˈo ana ru ki taˈifau
saena magalia, ma nia mae, ma nia tua tau
faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na mauri
firi ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau faˈinia
fatalaku ˈi saena asoa taˈa ki, neˈe ngwae ki
noaˈa kasi foˈosia God, ˈirai ana kaidaˈi nau kui
dao maˈi faˈinia na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau
ma na ˈainsel abu ki, Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa ˈeke logo ˈania.”

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku
saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae aumulu ˈi neˈe
logo, kira noaˈa kasi mae leleka kike lisia God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki ˈania ngasin-
gasiˈanga.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 ˈI buri ˈana ono asoa ki, sa Jesus ka talaˈia
sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma kira raˈe
ˈuana gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane, ma kira ka
tua taˈifili ˈada ˈi neˈeri. Ma ana kaidaˈi kira lia,
kira ka lisia sa Jesus nia rokisi ˈi naˈoda,
3 ma na ifi nia ka ngwasinasina, ma ka kwao
liu. Ma nia kwao ka liufia mala ta ifi kwao neˈe
ta ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano neˈe ke taufia.

4 Ma na uulu fafarongo neˈeri ki kira ka lisia
sa Elaeja ma sa Moses, kera dao tafangaˈi maˈi
siada, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia
kwa, nia leˈa liu fuakulu kuke tua ˈakulu ˈi neˈe.
Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki, ta ai
fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa
Elaeja.”
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi
saiana naˈa ta ru neˈe nia ke saea, duˈungana
kira maˈu liu naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao maˈi ma na
nunufilana ka buta fafida. Ma taˈi lingaˈi ru nia
talo maˈi faˈasia na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri,
“Na ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu naˈa
ana. Muke rongo sulia niaˈa!”
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali kalikalida, ma kira
kasi lisia naˈa ta ngwae faˈinida, taˈifilia goˈo sa
Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa maˈi faˈasia faˈi ua
neˈeri, sa Jesus ka fata luida ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa
kamu lisia, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe nauˈa,
na Ngela Ngwae, nai tataˈe faˈasia na maeˈa.”
10 Ma kira ka roˈosulia na fatalana, ma kira
ka fata ˈi safitada kwailiu, ma kira ka ˈuri,
“Na manataˈi ngwae faˈuta niniˈa nia saea, ‘Nai
tataˈe faˈasia na maeˈa re?’ ”
11 Ma kira ka lidia, kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe
ngwae faˈamanata ana taki kira ka saea sa Elaeja
neˈe ke baˈa eta dao maˈi?”✡
12 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Elaeja
eta dao mamana maˈi ˈi naˈo, fasi ˈiri nia ke

✡ **9:11** Malaki 4:5

sasi akaˈu ana ru ki taˈifau. Bore ma kamu ˈisi
rorongoa ba na Kerekereˈa Abu ba saea neˈe,
Ngela Ngwae ke baˈa nonifii liu nama ma na
ngwae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa Elaeja nia eta dao
naˈa, ma na ngwae ki kika sasia naˈa ru taˈa neˈe
kira oga kike sasi ana, diˈia Kerekereˈa Abu ba
nia fata naˈa maˈi sulia.”✡

*Sa Jesus nia gura taˈi ngela neˈe ano ˈi ru taˈa
nia ruˈufia*
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi fuana ˈafutana
fafarongo ki, kira ka lisia taˈi fikuˈa doe kira fiku
kalida. Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira
olisuˈusuˈu faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia sa Jesus,
kira ka ˈarefo liu, ma kira lalili kwau, ma kira ka
kwalo saesaeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Ru faˈuta niniˈa kamu olisuˈusuˈu faˈinida
fani?”
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri, nia
olisia ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, nau ku ngalia
maˈi kala ˈalako nai fuamu. Na ano ˈi ru taˈa
nia ruˈufia, ma noaˈa nia kasi fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru taˈa neˈeri nia dao
ana, nia ke ˈui ˈania ˈi ano. Ma na kwakwana
ka ngisungisuˈa, nia ke ˈala girigiri, ma na
nonina ka gagaˈai taˈifau. Ma nau ku amasia na
fafarongo ˈoe ki fasi ˈiri kira ka lalia na ano ˈi ru
taˈa neˈe, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.”
19 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri, “Kamu
noaˈa mu kasi faˈamamana nauˈa ˈua! Nau ku

✡ **9:13** Mark 1:1-8

noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu.
Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila
kaumulu ka faˈamamana nau naˈa. Ngalia maˈi
na ngela neˈeri fuaku.”
20 Ma kira ka ngalia maˈi na ngela neˈeri fuana
sa Jesus.

Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri nia lisia sa
Jesus, nia ka ˈui ˈania na ngela neˈeri ˈi ano, ma
ka failadusu, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa
taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na maˈa ngela neˈeri ka
ˈuri, “ˈI angita mala neˈe nia talaˈae ˈuri kwa?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Nia ˈita naˈa maˈi ˈua
ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi.
22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia ˈui ˈania saena na
mafula ma ˈi saena na kafo, fasi ˈiri ke saungia
ke mae. Ma diˈia nia bolo goˈo ˈana fuamu, ˈoke
manatai keroˈo maˈi, ma ˈoko kwaiˈafi amiroˈo.”

23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈoke
faˈamamana nau! Na ru ki taˈifau nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana sa tai neˈe nia
faˈamamana nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa ngela neˈeri ka ako
ka ˈuri, “Nau ku faˈamamana! Bore ˈana ˈafi
nau maˈi, fasi ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga nau ke
ngasingasiˈa ma ka lalifu!”

25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia na fikuˈa neˈeri
kira lalili maˈi ˈuana kula neˈeri, nia ka fata ˈuri
fuana na ano ˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAeˈo na ano ˈi
ru nini ˈoko faˈabania alingana ngela neˈe, ma
ˈoko faˈanotoa na kwakwana ngela neˈe, nau ku
baeˈo ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa, ma ˈoe kosi oli kosi
ruˈufia laˈu na ngela neˈe.”

26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe ka ri, ma ka lebesia
na ngela neˈeri, ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi maa
faˈasia. Ma na ngela neˈeri na lisilana ka diˈia
naˈa neˈe nia mae. Ma na ngwae ˈoro kira ka
fata ˈuri, “Nia mae naˈa.”
27 Bore ma, sa Jesus ka dau ana limana na
ngela neˈeri, ma ka taˈea, ma nia ka tataˈe.

28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu saena luma,
na fafarongo nia ki kira ka lidia kaidaˈi kira tua
taˈifilida ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi
fuaimili fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa
baera kwa?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Taˈifilia
foˈongaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifu-
langaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa
laˈu ta ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia na maelana (Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ma na fafarongo nia
ki kira faˈasia kula neˈeri, ma kira ka leka liu
naˈa ˈuana bali fanoa ˈi Galili. Ma sa Jesus ka
ˈiri oga neˈe ta ngwae ke saiana kula neˈe kira
tua ana,
31 duˈungana nia faˈamanata fafarongo nia ki
ka ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate
nau fuana malimae nau ki, ma kike saungi nau.
Ma uulu asoa ki ˈi buri, nai baˈa tataˈe oli laˈu
faˈasia maeˈa.”

32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa kasi
saiana na tae neˈe nia saea, ma kira ka maˈu
ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam,
ma kira ka ruˈu ˈi saena luma, sa Jesus ka lidia
na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Na tae ba kamu
olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sulia na tala?”
34 Bore ma kira kasi saea ta ru, duˈungana kira
olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sa tai adulu neˈe ka doe
ka gwaungaˈi fafida taˈifau.
35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea maˈi
na akwala ma ro fafarongo ba nia ki siana,
ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia oga ke
faˈinaˈonaˈo, nia ke alu niaˈa ka ˈisi, ma nia na
ngwae ni rao fuana ngwae ki taˈifau.”
36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela, ma ka
faˈauua ˈi safitada. Nia ka ofia na ngela neˈeri,
ma ka fata ˈuri fuada,
37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela tiˈitiˈi
ˈuri ana sataku, nia kwalo nau logo. Ma diˈia sa
tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa nia kasi kwalo nau
laˈu taˈifili nau, bore ma nia kwaloa logo God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae
Faˈamanata kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia
ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana satamu. Ma
kaimili ka luia nia noaˈa kasi sasia ru neˈeri,
sulia nia noaˈa laˈu ta ngwae ana fikuˈa kulu.”
39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
luia laˈu, sulia sa tai neˈe nia sasia ta faˈanadaˈa

ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe nia ke saea laˈu ta
ru taˈa aku.
40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi malimae
akulu, nia ngwae kulu neˈana.
41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu, diˈia ta
ngwae neˈe nia kwatea ta maˈe kafo fuaumulu,
sulia kaumulu na ngwae nau ki, nia ke baˈa ngali
mamana naˈa ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa (Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira
enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia
leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma
kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa
ˈani limamu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi
leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu
saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru
lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula
ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki, kula neˈe
mafula nia duˈaduˈa kasi mae.
45-46 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa
ˈani ˈaemu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi
leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu
saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru
ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana
kwaˈikwaˈinga faˈinia na ro ˈae ki.
47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasia ta ru taˈa ˈani
maamu, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa
goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani
ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga
faˈinia ro bali maa ki.

48 Na kula neˈeri, na ngwangwa ki neˈe kira
ˈania na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi mae,
ma na mafula neˈe nia duˈafia ngwae ki nia
duˈaduˈa firi.
49 “Sulia kira alua na mafula ˈi fafona ngwae ki
taˈifau, diˈia neˈe meme asi kira takalongaˈinia
saena ta fanga.
50 “Ma na fiki asi nia leˈa mo, bore ma si diˈia
neˈe asilalana nia noaˈa naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi
liu kira ka sasia ˈani ta ru ˈiri ka asila laˈu.
“ˈUnaˈeri logo, muke faˈasaeleˈa ngwae ki
diˈia logo na meme asi neˈe faˈaleˈa na fanga.
Ma muke tua ˈani aroaroˈanga ˈi safitamuˈa
kwailiu.”

10

Sa Jesus nia faˈamanata sulia ilangaˈilana ˈafe (Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia ˈi Kapaneam, ma ka
leka ˈuana na bali fanoa ˈi Judea, ma ka toˈofolo
ana kafo ˈi Jodan. Ma ngwae ˈoro ki kira ka fiku
maˈi siana, ma nia ka faˈamanata kira, diˈia ba
nia ˈita ka faˈamanata naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka siana sa Jesus, ma
kira ka iliili ˈuana faˈaroralana faˈasia na taki sa
Moses, ma kira ka ˈuri, “ˈUri ma, na taki sa Moses
nia alaˈania goˈo ˈana neˈe ngwae ke ilangaˈinia
na ˈafe nia kwa?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Na tae ba
sa Moses nia fata totongaˈi fuamuˈa ˈania sulia
ru neˈe?”
4 Ma kira ka fata ˈuri, “Sa Moses nia alaˈania
neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru ana kwai

ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe nia, fasi
ˈiri nia ka logea naˈa.”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa Moses nia keresia
na taki neˈe fuamuˈa sulia nia ˈafitaˈi fuana
faˈamanata lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama maˈi ana kaidaˈi God
nia saungaˈinia na ru ki taˈifau, na Kerekereˈa
Abu nia saea, ‘Nia saungaˈinia ngwae ki ˈani
ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na
maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai faˈinia
na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi manataˈanga diˈia taˈi
ngwae goˈo.’ Nia noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo,
bore ma diˈia taˈi ngwae naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi fikua ka sui naˈa
ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi leˈa fuana ta ngwae ke
logea laˈu.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki kira oli ˈi luma, kira ka lidia ˈuana malutana
ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Ta ngwae bore
ˈana neˈe nia ilangaˈinia na ˈafe nia, ma ka korea
lala ta ˈafe matamata, nia kakabara naˈa fafia na
ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo, diˈia ta ˈafe nia
ilangaˈinia na araˈi nia, ma ka ˈafe laˈu fuana
ta ngwae matamata, nia kakabara naˈa fafia na
araˈi nia.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa na ngela tiˈitiˈi ki (Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela
tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi ˈiri nia ka sama toˈoda

ma ka faˈaleˈada, bore ma fafarongo nia ki kira
ka balufida.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ru neˈeri, nia ka
saetaˈa, ma ka fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania
na kaela ngela tiˈitiˈi kira ke leka maˈi siaku, ma
noaˈa kamu kasi foneda laˈu. Duˈungana sa tai
neˈe nia manata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga God.
15 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta
ngwae neˈe noaˈa nia kasi faˈamamana diˈia ta
ngela tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi saena
na ˈInotoˈanga God.”
16 Ma nia ka ofia na ngela tiˈitiˈi neˈeri ki, ma
ka alua na limana ada, ma ka faˈaleˈada.

Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia talaˈae ka leka laˈu kwau
sulia taˈi tala, taˈi ngwae nia lalili maˈi, ma ka
bobo uruuru ˈi naˈona. Ma nia ka lidia ka ˈuri,
“Ngwae faˈamanata leˈa ˈae, ta tae leˈa neˈe nau
kui sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko
sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa ta ngwae ˈiri leˈa
goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe nia leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi God
ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu,
ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae,
ma ˈoe kosi ˈosoa ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe
ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
kwa, nia ˈita nama maˈi ana kaidaˈi nau ku
tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki taˈifau.”

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

21 Goˈo, sa Jesus ka lia kwau fuana ˈania
alafeˈanga, ma ka fata ˈuri fuana, “Taˈi ru goˈo
neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke leka kwau, ma ˈoko
ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma ˈoko
ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko kwatea fuana na
ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa
ˈi langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli nau.”
22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri nia ron-
goa goˈo ru neˈeri ki, na maana ka ˈaruˈaru
naˈa. Ma nia ka leka naˈa ˈana faˈinia na
kwaimanataiˈanga, duˈungana neˈe niaˈa ngwae
toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia fuana na fafarongo nia
ki, ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana
na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena ˈInotoˈanga
God.”
24 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu naˈa
ana alaˈanga neˈeri ki. Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, “Ngela nau kina, nia ˈafitaˈi liu naˈa
fuana na ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta kamel ke ruˈu sulia na
maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi
ka liufia laˈu fuana ta ngwae toˈoru ke ruˈu ˈi
saena na ˈInotoˈanga God.”
26 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu,
osiˈana kira fia fasi na toˈoruˈanga neˈe na
faˈaleˈanga maˈi faˈasia God. Ma kira saefilo
kwailiu ada, kira ka ˈuri, “ˈIrai ma noaˈa ta
ngwae goˈo neˈe ke toda mauriˈa firi reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia funufunu fuada ma ka
fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ke toda
mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi

ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”

28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Kaimili faˈasia naˈa ru ki taˈifau ˈiri mika donga ˈoe naˈa!”

29 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe ke faˈasia na luma nia, nama na ngwaefuta nia ki, nama na ngwaingwaena nia ki, nama na maˈa nia, nama teˈa nia, nama na ngela nia ki, nama na ano nia, duˈungaku faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,

30 nia ke baˈa ngalia laˈu ru neˈeri ki ka ˈoro ka liufia kaidaˈi neˈe. Nia ke baˈa ngalia ru ˈoro ana na luma ki, ma na ngwaefuta ki, ma na ngwaingwaena ki, ma teˈa ki, ma na ngela ki, ma na ano. Ma nia ke baˈa toda logo nonifiiˈa ki. Ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, nia ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi.

31 Bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe kira etaeta ˈi naˈo ki, kike baˈa ˈisiburi, ma na ngwae ˈoro neˈe kira ˈisiburi ki, kike baˈa etaeta ˈi naˈo.”

Na uula kaidaˈi neˈe sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka etaeta ada. Ma fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma ti ngwae logo neˈe kira leka kwau ˈi burida, kira ka maˈu liu. Ma sa Jesus ka talaˈia na akwala ma ro fafarongo nia ki ka taˈi ˈidu tau laˈu kwau faˈasia ngwae ki. Ma nia ka fiˈi faˈarongoda ˈani na ru ki neˈe ke baˈa fuli fuana.

33 Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu fafarongo! Kulu raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem, ma kira ke baˈa
ˈolosae nau, na Ngela Ngwae, fuana na fata abu
doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ki ana taki.
Ma kike baˈa matalangaˈi nau fuana maelaku,
ma kike kwate nau fuana na ngwae kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki kike baˈa ˈoidorole
ˈani nau, ma kike ngisuli nau, ma kike kwaiˈi
nau, ma kike saungi nau. Ma ana uula asoa, nai
baˈa tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.”

Sa James faˈinia sa John kera gania sa Jesus (Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James ma sa John, ro ngela
sa Sebedi ki, kera ka leka maˈi siana sa Jesus,
ma kera ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa,
keroˈo oga ˈoke kwatea taˈi ru neˈe keroˈo gania
amu.”
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri adaroˈo, “Tae neˈe
koroˈo oga nai sasia fuamuroˈo?”
37 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, “Kaidaˈi neˈe
ˈoke baˈa ˈinotoˈa fafia magalia faˈinia ru ki
taˈifau, ˈoke alaˈania ta ngwae amiroˈo ke tua
ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ana bali mauli
amu fuana gwaungaˈinga fafia ngwae ki.”
38 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Koroˈo kina goˈo ru neˈe koroˈo gania. Koroˈo
bolo goˈo amuroˈo faˈinia nonifiiˈanga nini nai
baˈa nonifii ˈania?”
39 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, “Keroˈo bolo
goˈo amiroˈo fuana sasilana.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈIu, nia
leˈa koroˈo ke baˈa nonifii logo diˈia nauˈa.

40 Bore ma noaˈa nau kusi filia sa tai neˈe ke
tua ˈi bali ˈoloˈolo aku ma neˈe ˈi bali mauli aku.
Talitoˈona God goˈo neˈe ke kwatea kula ˈunaˈeri
ki fuana sa tai faˈida neˈe nia ka sasi akaˈu ada
masida.”
41 Ma kaidaˈi na akwala fafarongo neˈeri ki
kira rongoa ru neˈeri, kira ka saetaˈa fuana sa
James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia fikuda ma ka fata ˈuri fuada,
“Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe
kira gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu
ana usungaˈilana ngwae fuana sasilana ru kira
ogaˈi ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu
ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu nia oga
ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao
kaumulu.
44 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka
ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa
kusi leka maˈi fasi ˈiri na ngwae ki kike rao
fuaku. Bore ma nau ku leka lala maˈi fasi ˈiri
nau kui rao fuana na ngwae ki taˈifau, ma nau
ku kwatea na maurilaku fuana faˈamaurilana na
ngwae ˈoro ki.”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo (Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira dao naˈa maˈi ana fanoa
ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira faˈasia naˈa fanoa
neˈeri faˈinia na fikuˈa doe neˈeri, taˈi ngwae
neˈe maana rodo nia tua goˈo ˈana ˈi ninimana

na tala fuana na ganiˈa. Na satana sa Batimeas, na ngela sa Timeas.

47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret, nia ka leka maˈi, nia ka ako ka ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi.”

48 Ma na ngwae ki kira ka kwaifone ana, ma kira ka saea fuana fasi ˈiri nia tua aroaro. Bore ma nia fiˈi ako ka tasa liu mala ka ˈuri, “ˈAlako ana kwalafa sa David ˈae, ˈoke manatai nau maˈi!”

49 Ma sa Jesus ka uutoˈo ma ka fata ˈuri, “Mulu saea maˈi.”

Ma kika ri ˈuana sa Batimeas, kira ka ˈuri, “ˈOke saeleˈa naˈa amu! Tataˈe naˈa, sa Jesus nia saeˈo naˈa.”

50 Goˈo nia ka toˈosia ifi fafo doe nia, ma ka tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka siana sa Jesus.

51 Ma sa Jesus ka lidia ka ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga nai sasia fuamu kwa?”

Ma na ngwae maana rodo neˈeri olisia sa Jesus ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, nau ku oga nai lia logo kwa.”

52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leka naˈa kwau amu. Lia naˈa duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana nau.”

Ma ˈaliˈali na maana ka lia naˈa, ma nia ka donga naˈa sa Jesus sulia na tala.

11

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem (Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira dao karangia na fanoa ˈi Jerusalem, kira dao
ana fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani, gwauna faˈi
ua kira saea ˈani ˈi Olif. Goˈo, nia ka kwatea ta
ro ngwae ana fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi
naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka ana
fanoa loˈoko koroˈo naˈofia kwau. Ma kaidaˈi
koroˈo dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki.
Kira firiˈia goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta
ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea,
ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi koroˈo, ‘Faˈuta neˈe
koroˈo ka logea na dongki neˈe re?’ Moro ke saea
fuana, ‘Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana, ma nia ke
baˈa olitaˈi ˈaliˈali logo maˈi ana ˈi neˈe.’ ”

4 Ma kera ka leka, ma kera ka lisia taˈi kala
dongki kira firiˈia goˈo ˈada ˈi ninimana na tala
ˈi maana taˈi luma. Ma kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira ka lidia
keroˈa ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo logea na kala
dongki neˈe fuana?”

6 Ma kera ka olisida diˈia ba sa Jesus nia
saea fuadaroˈo, ma na ngwae neˈeri ki kira ka
alaˈania fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia maˈi na kala dongki neˈeri
siana sa Jesus, ma kera ka safataˈinia na ˈaba ifi
kera ki ˈi fafona, ma sa Jesus ka raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira ka safataˈinia na ˈaba
ifi keta kira ki ˈi sulia na tala, ma ti ngwae kira ka
tufua na uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia sulia
na tala. Kira sasia ru neˈeri fuana faˈadoelana sa
Jesus.

9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe leka faˈinia, ti
ngwae kira ka etaeta ˈi naˈo, faˈinia ti ngwae
neˈe kira ˈisi, kira ako ma kira ka ˈuri,

“Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia
leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia maˈi daolana na
ˈinotoˈanga neˈe nia diˈia na ˈinotoˈanga
sa David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi langi!”

11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi
Jerusalem, ma ka leka ˈi saena na Luma Abu
God. ˈUnaˈeri, nia ka lia kwailiu, ma ka lisia ru
ki taˈifau. Bore ma sulia nia karangi rodo naˈa,
nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Betani faˈinia na akwala
ma ro fafarongo nia ki.

Sa Jesus nia agia na ˈai kira saea ˈani na figi (Matthew 21:18-19)

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kaidaˈi sa Jesus ma
na fafarongo nia ki kira oli naˈa maˈi faˈasia ˈi
Betani, sa Jesus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma ka lisia taˈi ˈai
uluuluˈa neˈe kira saea ˈani na figi. Ma nia ka
leka karangia fasi ˈiri ke lisia ta fuaˈi ru ana.
Bore ma kaidaˈi nia dao ˈi ˈaena, nia ka lisia goˈo
ana na raˈi ru ki, sulia kaidaˈi neˈeri na ˈai figi
ki kira lua ˈao.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ˈai figi
neˈeri, “Ta ngwae kata ˈani ˈania laˈu ta fuaˈi
ru amu!” Ma na fafarongo nia ki kira ka rongoa
ru neˈeri.

Sa Jesus nia leka ˈi saena na Luma Abu God (Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi saena na Luma Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lalia na ngwae ki taˈifau neˈe kira foli ma kira ka ˈoifoli ana ru fuana kwaisuˈusiˈanga ki, ma kira ka obosia ngwae ki ˈi neˈeri. Ma nia ka giosia na tatafe ana ngwae neˈeri ki neˈe kira rokisi mani ki, ma ka giosia na ru fuana tuaˈa ana ngwae ki neˈe kira ˈoifoli ana na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi alaˈania ta ngwae ke ngalia ta ru ˈi saena na ana Luma Abu God.
17 Ma nia ka faˈamanata na ngwae ki, ka fata ˈuri, “God nia saea ˈi saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, ‘Na luma nau, kira saea ˈani na luma fuana foˈongaˈa fuana na ngwae ana magalia ki taˈifau.’ Bore ma kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ngwae ki.”
18 Ana kaidaˈi, na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira rongoa ru neˈeri, ma kira ka talaˈae kika lulu ˈuana ta ru kike sasia fuana saungilana sa Jesus. Ma kira ka maˈungia, sulia neˈe fikuˈa neˈeri taˈifau, kira ˈarefo liu ana na faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia ˈi Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi (Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi asoa ˈi buri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka kwau sulia na tala. Kira lisia na ˈai figi baera nia kuku taˈifau naˈa leka ka koso naˈa sulia na lalina.

21 Ma sa Peter ka manata toˈona ru ba sa Jesus
nia sasia ana ˈai neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana,
“Ngwae faˈamanata ˈae, lisia basi na ˈai figi ba
ˈoko agia, nia mae naˈa!”
22 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Kamu ka
manata mamana naˈa ana God.
23 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu ke fata
ˈuri fuana faˈi ua neˈe, ‘ˈOke tataˈe, ma ˈoko ˈui
ˈaniˈo talamu saena na asi,’ ma noaˈa kamu kasi
manata ruarua ˈi saena na liamuˈa, ma kamu ka
manata mamana ana ru neˈe kamu saea nia ke
fuli, ru neˈeri ke fuli goˈo ana fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea fuamuˈa ˈuri, kaidaˈi
kamu foˈo, ma muke gani ˈuana ta ru, kamu ke
manata mamana diˈia neˈe kamu ngalia naˈa,
ma God ke baˈa kwatea goˈo ˈana ru neˈe kamu
gani ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu foˈo, muke rufuanata
ana taˈangaˈa neˈe ta ngwae nia sasia amuˈa,
ˈiri neˈe Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi
ke rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu ki.”

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki kira kwaingilongiloi sulia gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira oli laˈu
maˈi ˈuana ˈi Jerusalem. Ma kaidaˈi sa Jesus leka
kwau ˈi saena Luma Abu God, na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata ana na taki ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka leka maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana, “Na mamanaˈanga
tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru
neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na
mamanaˈanga neˈe fuamu?”

29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau
ku lidi kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia
kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana
na mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana fuana
sasilana ru neˈe ki.
30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na ma-
manaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana fuana na
siuabuˈanga nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita
maˈi ana God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae
ki goˈo?”
31 Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi
safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke
saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia
maˈi God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta
mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa John?’
32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe kulu
ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi ana na ngwae
ki.’ ” Kira sasi ˈuri osiˈana kira maˈungia na
ngwae ki, duˈungana na ngwae ki taˈifau kira
saiana sa John nia na profet mamana.
33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma kira ka ˈuri,
“Kaimili kina goˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa bore
naisi faˈarongo kamu logo ana na mamanaˈanga
faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi saena oˈola
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana gwaungaˈi ngwae
Jiu baera ki ˈani tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae
nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali

kalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana
na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka
saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia
ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe
kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana
ˈuana ta maˈe fanoa.
2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka
kwatea na ngwae ni rao nia fuana na ngwae neˈe
kira rao ˈi saena oˈola nia, fasi ˈiri kike kwatea
maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki kira firi ngasi
ana, ma kira ka ulasia, ma kira ka olitaˈi ˈoˈo
goˈo ˈada ana.
4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola
neˈeri ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao. Ma na
ngwae ni rao ˈi saena oˈola, kira ka kwaiˈia
gwauna, ma kira ka mala taˈa liu naˈa ana.
5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na oˈola,
nia ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao, ma kira
ka saungia ka mae naˈa. Ma kira ka sasi logo
ˈunaˈeri ana na ngwae ˈoro neˈe nia baˈeda ˈi
buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma kira ka saungia
ti ngwae ka mae.
6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe nia toˈo ana
fuana baˈelana, taˈi ngela mutaˈi nia naˈa neˈe
ngwae neˈeri. Ma nia ka baˈea kwau, ma ka
manata ˈuri, ‘Kira ke baˈa fuˈusi doe ana ngela
nau.’
7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola,
kira fata fuada kwailiu ma kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa
neˈe na ngela na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola.
Leka maˈi kuke saungia, fasi ˈiri kulu ka toˈo
ˈakulu ana ru nia ki taˈifau.’
8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri, kira ka

saungia ka mae, goˈo kira ka ˈui ˈania naˈa
nonina ˈi maa faˈasia saena na oˈola neˈeri.”
9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe
na ngwae neˈe nia toˈo ana na oˈola neˈeri ke
baˈa sasia? Nia ke baˈa dao maˈi, ka saumusia
na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa oˈola
nia fuana ngwae matamata ki.
10 Nia mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa
Abu ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe talingaˈi
ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.
11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri, ma na lisilana
ka leˈa liu.’ ”✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga kike daua sa
Jesus, osiˈana kira saiana neˈe sa Jesus nia fata
sulia tarifulaˈa neˈeri fuana giosilada. Bore ma,
kira maˈu ˈani fikuˈa neˈe, ma kira ka faˈasia,
ma kira ka leka naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi ma ti
ngwae ana ngwae sa Herod ki fuana saefilolana
sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora niaˈa.
14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko
saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko
faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma
kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe
kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe

✡ **12:11** Sam 118:22-23

kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae. ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na taki kia, nia luia na kwatelana na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom? Nia faˈuta? Nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama noaˈa?”

15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi ta selene. Nai lisia basi.”

16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”

Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”

17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”

Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa (Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.

19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’

20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki
kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo ka korea ta kini,
ma ka noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae
neˈeri ka mae naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na kini
baera, ma noaˈa nia kasi alua logo ta ngela, ma
ka mae logo ˈana. Sui ma uula ngwae ka ˈunaˈeri
logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki
taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo
neˈe kira korea kini neˈeri, ma ka noaˈa kira kasi
toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau
naˈa. Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae
mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai ada neˈe na
ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae asina neˈeri ki ba
kira korekorea na kini neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaumulu
rora liu naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na
Kerekereˈa Abu ki, ma na ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira ke
tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia naˈa ˈada
na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore
kini naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na
tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana kamu
toˈomani naˈa ˈi saena na kerekereˈa sa Moses
ana kula ba sulia na mafula nia duˈafia na busuˈi
ˈai baera. God ka fata fuana sa Moses ka ˈuri,
‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak,
ma na God sa Jakob.’
27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe
kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira
ˈua, osiˈana kira mauri ˈua faˈinia. Kaumulu

rora liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa Moses,
nia ka rongoa alaˈanga neˈeri ki. Ma nia ka
saiana na olisiˈanga leˈa neˈe sa Jesus sasia fuana
ngwae Sadusi ki. Ma nia ka leka maˈi, ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “Na taki faˈuta neˈe nia doe ka
liufia na taki sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na taki doe
ka liufia taki ki taˈifau neˈe nia ˈuri, ‘Ngwae Jiu
ki, muke fafarongo basi! Na God kia, nia taˈi God
goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God ˈoe ˈani manatamu
taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu
taˈifau, ma ˈani ngasingasi lamuˈa taˈifau.’
31 Ma na ruana taki ka ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana
ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe
fuamu talamu.’ Noaˈa naˈa ta taki laˈu neˈe nia
doe ka liufia na ro taki neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses
ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae faˈamanata
ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu. Nia ka
mamana, taˈifilia na Aofia goˈo ˈana neˈe God,
ma noaˈa naˈa ta god matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke alafe nama ana God
ˈania mangoda taˈifau, ma ˈania na liada taˈifau,
ma ˈania na ngasingasilada taˈifau. Ma kira ka
alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe
kira ke alafe fuada talada. Ngwae neˈe roˈosulia
ro taki neˈeri ki, kira sasi ru talingaˈi ka liufia
kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana God.”

34 Ma sa Jesus ka lia saiana na liatoˈongaˈa nia,
ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOko karangi naˈa fuana
God ke gwaungaˈi fafia maurilamu.”
Ma buri ˈana naˈa, noaˈa ta ngwae kasi non-
iraˈa naˈa fuana saefilolana sa Jesus laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka faˈamanata saena na
Luma Abu God, nia ka saefilo ˈuri, “Nia faˈuta
neˈe ngwae faˈamanata ana na taki sa Moses ki,
kira saea na Christ neˈe ngwae ana na kwalafa
sa David?
36 Na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka
ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi
faˈinau, masia kaidaˈi nau kui alua mali-
mae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

37 “Sa David ana talana neˈe nia saea na Christ
ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu
ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa
Aofia nia logo.”
Na fikuˈa doe neˈeri, kira saeleˈa liu kaidaˈi
kira fafarongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata ana taki ki
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka faˈamanatada ka ˈuri, “Muke
madafi kamu faˈasia na faˈamanata ana taki
sa Moses ki, sulia kira oga liuˈa faˈinia toro

✡ **12:36** Sam 110:1

rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki.
39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki ke tangoda. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru
(Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God karangia na kufikufi ru fuana alu maniˈa ˈi saena. Nia ka lisia ngwae neˈe kira kwatea mani kira ki. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira toˈoru ki kira ka kwatea mani ˈoro.
42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea logo ro maga mani tiˈitiˈi ki.
43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwateˈa, nia doe ka liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira kwate mani doe.
44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada kala bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma, gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ani fuana tualana.”

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
(Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na Luma Abu
God, taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ka fata ˈuri
fuana, “Ngwae faˈamanata kwa, lisia basi na fau
doe neˈe ki, ma na luma leˈa neˈe ki ana Luma
Abu God!”
2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, ˈoko oga
na luma doe neˈe ki ana Luma Abu God taka, ne
baˈa! Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma
Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau
kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua gwauna faˈi ua ˈi
Olif neˈe nia tua bolo faˈinia na Luma Abu God,
sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma sa Andrew
taˈifilida, kira leka maˈi siana, ma kira ka saefilo
ˈuri ana,
4 “ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita neˈe ru neˈe
ki ke baˈa dao maˈi? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki
taˈifau ke fuli, ma ka dao ˈani?”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lialia
leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka
talaˈi rora amuˈa.
6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira ke baˈa dao maˈi
ˈani sataku, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe
na Christ!’ Ma kike talaˈi rora ana ngwae ˈoro
ki.
7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga ki, ma na
alaˈanga sulia na fuˈanga ki, noaˈa kamu kasi
figwanu. Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao maˈi, bore
ˈana na ˈisilana ru ki taˈifau noaˈa ˈua.

8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu,
ma na ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida kwailiu.
Ma na tikitiki ki ke liu ana kula ki taˈifau, ma
na unifioloˈa ki ke liu. Ma ru neˈeri ki kira
neˈe etangilana nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini
faˈafuta ba nia talaˈae ka ngelafii.

9 “Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti ngwae ki ke
baˈa dau kaumulu, ma kira ke ngali kaumulu
fuana na matalangaˈi lamuˈa. Kike baˈa nangasi
kamu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa ki. Sulia
kamu faˈamamana nau, kike kwate kamu ke
uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki ma na ngwae
ˈinotoˈa ki. Kaidaˈi neˈeri kamu ke faˈarongoda
ˈani nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa
fuana ngwae ki taˈifau saena magalia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kaumulu, ma kira ka
ngali kamu ˈuana na matalangaˈilamuˈa, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera ˈuana ta alaˈanga
faˈuta neˈe kamu ke saea. Kamu ke saea goˈo
amuˈa ta alaˈanga neˈe Anoˈi ru Abu nia kwatea
fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri. Sulia alaˈanga
ki neˈe kamu ke baˈa saea, nia noaˈa laˈu na
fatalaumulu talamuˈa. Na alaˈanga neˈeri ki, nia
ka leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea na ngwaefuta
kira ki talada fuana saungilada. Ma na maˈa ki,
kira ke sasi ˈunaˈeri logo ana ngela kira ki. Ma na
ngela ki, kira ke olisuˈusuˈu ma kike baˈa kwatea
na maˈa ma teˈa kira ki fuana saungilada.
13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ke baˈa su-
ulangaˈi kaumulu, osiˈana kaumulu na ngwae
nau ki. ˈIu, ma diˈia sa tai neˈe nia manata

mamana aku ka dao ana faˈi asoa isi, God ke baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu neˈe fuila noaˈa nia kasi uu ana. Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke malangisia.” (Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru neˈe.) “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ke dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kira ke tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi gwaofana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi koso laˈu maˈi ˈuana saena na luma ˈoe fuana ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi saena na oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi oli laˈu ˈi fanoa ˈuana na toro keta ˈoe.
17 Ma ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa fuana na ˈafe ina ki, osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi, ma ka taˈa logo fuana na ˈafe ki neˈe kira toˈo ana na ngela tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana God fasi ˈiri ru neˈeri ki noaˈa kasi dao laˈu maˈi ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka dao ana kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
20 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe ta ngwae ke

mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
21 “ˈIu, diˈia ta ngwae fata ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi, nia naˈa neˈe na Christ,’ nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao maˈi, kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’ faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa na profet.’ Ma kira ke sasia faˈanadaˈa ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe God nia filida ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau ku faˈarongo kaumulu naˈa ˈi naˈo, sui mala ru neˈe ki ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae (Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 “Ma kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ke sui,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
25 Ma God ke sasi na bulubulu ki, kira ke baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kira ke leka rora faˈasia fulida.’✡

26 “ˈUnaˈeri mala, nauˈa na Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao tafa maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na ngwasinasinaˈanga doe ˈi fafona na gwaˈi salo ki.
27 Ma nau kui baˈa kwatea na ˈainsel nau ki saena magalia taˈifau, fasi ˈiri kira ke ukua maˈi na ngwae neˈe God filida ki.”

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri,
"Kamu ke manata basi sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi
kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na
kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi
naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na
nonifiiˈanga neˈeri ki ke baˈa dao maˈi, muke
saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa,
ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri ana kaidaˈi
neˈe, noaˈa kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki
taˈifau ke baˈa dao maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia neˈe ke baˈa sui, bore
ma fatalaku noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 "Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi ma-
mana neˈe nau kui oli maˈi ana. Na ˈainsel ki ˈi
langi bore noaˈa kasi saiana, ma nauˈa na Ngela
bore, noaˈa naisi sai logo ana. God na Maˈa
taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma muke kwaimasi,
sulia kamu kina ˈi angita neˈe kaidaˈi neˈeri ke
dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe ke diˈia ta ngwae neˈe
nia leka ana fanoa tau, ma ka alua na luma nia
saena limana na ngwae ni rao nia ki. Nia kwatea
raoˈa ki fuada toˈotoˈo. Ma nia ka saea fuana na

* **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

ngwae neˈe nia lia sulia sinamaa fasi ˈiri ke lialia leˈa masia daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia nia noaˈa
kamu kasi saiana na kaidaˈi neˈe nai baˈa dao
maˈi, diˈia ngwae ˈaˈana ana luma. Nia ke dao
maˈi saˈulafi taka, nama saena tofongana na
rodo, nama kalokaloˈa, nama ˈofodangi kaidaˈi
sina fiˈi raˈe maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali goˈo maˈi, nia ka
taˈa liu fuamuˈa, diˈia nia dao toˈomulu kaidaˈi
neˈe kamu maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku saea fuaumulu, na ru
ba nau ku saea logo fuana na ngwae ki taˈifau
nia ˈuri: Kamu ke lialia leˈa!”

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona na Fangaˈa Daofaˈi
Liuˈa,* ma na fangaˈa neˈe Jiu ki kira saiana
ˈanilana na beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena.
Na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, kira ka fiku lokoˈi ru fuana dau agolana
ma saungilana sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi sasia ana
kaidaˈi ana Fangaˈa, ˈasu ˈubani na ngwae ki
kira ka fiˈi fuˈalikulu.”

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

---

* **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt.

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi saena maˈe
fanoa ˈi Betani, nia ka fanga ˈi saena luma
sa Simon na ngwae neˈe kuu nia saungia ˈi
naˈo. Ma taˈi kini ka leka maˈi siana faˈinia
na biˈi nura neˈe kwanga liu,† ma nia fungu
ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa,‡ ma
na folilana ka doe liu. Nia ˈifingia na maana
biˈi nura neˈeri, ma ka kisitani naˈa ngwaingwai
moko leˈa neˈeri fafona gwauna sa Jesus.
4 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka
saetaˈa, ma kira ka fata fuada kwailiu kira ka
ˈuri, “Fuila noaˈa nia kasi faˈalia na ngwaingwai
moko leˈa neˈe re!
5 Fuila nia ka ˈoifoli ˈani ˈuana ti mani ˈoro,§
fasi ˈiri nia ke ngalia mani neˈeri, ma ka kwatea
fuana na ngwae dalaˈa ki.” Ma kira ka balufia
kini neˈeri.
6 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka rongoa, ma ka fata
ˈuri, “Mulu alua nia tua ˈana! Noaˈa kamu kasi
fata faˈalia laˈu. Nia sasia raoˈa leˈa liu fuaku.
7 Na ngwae dalaˈa ki kira tua tari goˈo ˈada faˈi
kamu. Ma diˈia kamu oga, kamu ke ˈafida goˈo
amuˈa ana ta kaidaˈi. Bore ma nau noaˈa kusi
tua tau goˈo faˈi kamu.
8 Nia sasia ru neˈe nia bolo faˈinia sasilana.
Nia kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈe
ˈi noniku ˈi naˈo ana maelaku fuana sasi akaˈu
ˈanga fuana kwaiatolaku.
9 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ana kula
ki taˈifau saena magalia neˈe kira ke alaˈa sulia

† **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu. ‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad. § **14:5** mani ˈoro Faˈafoli ˈani ˈuana mani bolo faˈinia folifoliˈa ana taˈi faˈi ngali.

na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, kira ke baˈa alaˈa logo sulia ru neˈe nia sasia aku fuana manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana na malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, taˈi ngwae ana na akwala ma ro fafarongo nia ki, nia leka fuana na fata abu doe ki, ka faˈarongoda ˈuri, “Nai baˈa kwatea sa Jesus fuaumulu.”
11 Ma kira ka saeleˈa liu sulia ru neˈe nia saea, ma kira ka alangaˈi fuana kwatelana selene fuana. Ma sa Judas ka talaˈae naˈa fuana liaˈa ˈuana ta kaidaˈi leˈa fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Ana etana faˈi asoa ana Fangaˈa ana beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena, faˈi asoa neˈeri neˈe kira saungia kala sipsip fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa. Kaidaˈi neˈeri, fafarongo sa Jesus ki kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈI fai neˈe ˈoko oga kaimili ke leka ma mika sasi akaˈu ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?”
13 Ma sa Jesus ka fata fuana ta ro ngwae ada ka ˈuri, “Moro ruˈu saena ˈi Jerusalem, ma taˈi ngwae neˈe nia ngalia na faˈi kafo, nia ke baˈa saka fuamuroˈo. Moke leka ˈi burina
14 ˈuana ta luma ˈi neˈeri neˈe nia ruˈu ˈi saena. Moro ke saefilo ˈuri ana na ngwae neˈe nia toˈo ana na luma neˈana, ‘Na ngwae Faˈamanata nia saea neˈe maˈe luma ˈi faˈi neˈe nia ke ˈania na

Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈinia na fafarongo nia ki?’
15 Ma nia ke baˈa faˈataˈinia taˈi maˈe luma doe neˈe nia tua ˈi lifua. ˈI neˈeri na ru ki taˈifau nia kwaimaˈakwali naˈa. Ma moro ka sasi akaˈu ana na ru ki taˈifau fuakulu ˈi neˈeri.”

16 ˈUnaˈeri ma, na ro fafarongo neˈeri ki kera leka, ma kera ka ruˈu naˈa ˈi Jerusalem, ma kera ka lisia na ru ki taˈifau nia diˈia nama neˈe sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu ana ru ki taˈifau fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.

17 Ma nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ka dao maˈi faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.
18 Ma kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka fata ˈuri, “Na ru mamana nau ku saea fuaumulu, taˈi ngwae aumulu ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki. Taˈi ngwae aumulu neˈe nia fanga goˈo ˈana faˈinau ana kaidaˈi neˈe.”

19 Ma na fafarongo nia ki, kira ka talaˈae naˈa ana liadilaˈanga, ma kira ka saefiloa sa Jesus, taˈi taˈi ngwaeˈa, ma kira ka ˈuri, “Noaˈa naisi kwateˈo fuana malimae ˈoe ki kwa!”

20 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Nia neˈe taˈi naˈa aumulu na akwala ma ro fafarongo nau ki, ma nia ta ngwae neˈe ke alua afu beret nia ˈi saena na dako faˈinau.
21 Ma nau, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ki ba fata suli nau. ˈUnaˈeri bore ana, kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki! Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia nia noaˈa kasi futafuta goˈo.”

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus nia
ngalia taˈi afu beret, ma ka baˈatafea God, sui ka
ngiia. Nia ka kwatea fuana na fafarongo nia ki,
ka fata ˈuri, “Ngalia muke ˈania. Nia naˈa neˈe
noniku.”
23 Sui nia ka ngalia na titiu ˈi waen, ma ka
baˈatafea God, sui ka kwatea fuada. Ma kira
taˈifau kika kwaˈu ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ˈabuku neˈe nia igo fuana ngwae ˈoro ki fuana
faˈangasilana na fau alangaˈinga faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau
noaˈa kusi kwaˈufia naˈa na waen neˈe leleka ka
dao ana faˈi asoa nau kui kwaˈufia laˈu na waen
neˈe, kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae ki
taˈifau.”
26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu, sui kira ka
leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu taˈifau
goˈo neˈe kamu ke baˈa tafi faˈasi nau. Sulia na
Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip
ki, ma na sipsip ki taˈifau kira ka takalo.’✡

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana. ✡ **14:27** Sekaraea 13:7

28 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri ˈana nau kui
tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo
aumulu ˈuana ˈi Galili.”
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu
neˈe nau kui leka faˈasiˈo, sui bore ˈana ngwae
ki taˈifau kira ke leka faˈasiˈo!”
30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau
ku saea fuamu. Naˈona na karai ke angi ro ru
saena rodo neˈe ˈi taˈena, ˈoke tofe uulufau ˈoko
kina nau.”
31 Ma sa Peter nia olisi ngasingasiˈa ana ka ˈuri,
“Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi
nau ku saea fasi nau ku kina ˈoe!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo neˈe, kira saea
logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ka leka ˈuana taˈi kula kira saea ˈani ˈi
Getsemani. Kaidaˈi kira dao naˈa, sa Jesus ka
fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe
kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku.”
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma
sa John faˈinia. Ma nia ka kwaimanatai liu ma
ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia
figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa
saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ka ada, ma
muke lialia faˈinau.”
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma ka bobo
uruuru ˈi ano. Ma nia ka foˈo fasi ˈiri diˈia nia
talangwaraˈu goˈo ˈana, kwate noaˈa nia kasi liu
saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga.

36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Maˈa ˈae, na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuamu. ˈOke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, nia noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka dao toˈona na uulu fafarongo nia ki, kira maliu goˈo ˈada. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon ˈae, faˈuta neˈe ˈoko maliu kwa? Fuila ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi agi rodo tiˈitiˈi bore ˈana.”
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
39 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo, ma ka saea logo taˈi alaˈanga ba kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi fuada, ma ka dao toˈoda kira maliu laˈu, sulia neˈe maada mamaliuˈa liu. Ma noaˈa kira kasi sai naˈa ana na ru neˈe kira ke saea fuana.
41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu maˈi ana uula kaidaˈi, nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Nia leˈa naˈa! Lia basi, kira ke kwate nau naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
42 Tataˈe, kulu leka naˈa. Lia basi, na ngwae ba nia kwate nau fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi!”

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana, sa Judas, taˈi ngwae ana na akwala ma ro fafarongo nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka

maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa
ki ma na subi ki.
44 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke kwate sa Jesus
fuada, nia ka kwatea na maˈetoto fuana fikuˈa
neˈeri ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau kui nonoˈia,†
na ngwae neˈe kamu oga. Kamu ke daua, ma
kamu ke talaˈia kwau.”

45 ˈUnaˈeri, sa Judas nia dao, nia ka leka naˈa
kwau siana sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata ˈae!” Goˈo, nia ka nonoˈia naˈa.
46 Ma kira ka daua naˈa sa Jesus, ma kira ka
loba.
47 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe
nia tataˈe karangi goˈo ana, nia lafua naˈa sele
nia, ma ka kwaˈi muusia na alingana na ngwae
rao ˈingataˈi fata abu.

48 Ma sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma
kaumulu fia nauˈa ta ngwae bili niniˈa? Nia
niniˈa muka dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma
na subi ki fuana daulaku?
49 Tau naˈa maˈi, nau ku faˈamanata kamu ˈi
saena na Luma Abu God, bore ma noaˈa kamu
kasi dau nau goˈo. Ma na ru niniˈa kamu sasia,
nia faˈamamana na Kerekereˈa Abu.”

50 ˈUnaˈeri goˈo, fafarongo nia ki taˈifau kira
ka faˈasia, ma kira ka tafi naˈa ˈada.

---

† **14:44** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

51 Ma taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia toro goˈo ana
na toro folo, nia leka maˈi buri ˈana sa Jesus. Ana
kaidaˈi kira daua naˈa ngwae fiˈi doe neˈe,
52 na toro nia ka angosi naˈa faˈasia, ma nia ka
tafi dadara naˈa ˈana.

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 ˈUnaˈeri, kira ka talaˈia sa Jesus ˈuana luma
ˈingataˈi fata abu. Ma na fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira fiku ˈi neˈeri.
54 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa kwau,
ma ka ruˈu logo saena na faˈi labu ana luma
na ˈingataˈi fata abu. Nia ka tua ˈana ˈi neˈeri
faˈinia na ngwae folo ki, ma nia ka rara ˈana ˈi
ninimana na mafula.
55 Goˈo, na fata abu doe ki, ma na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira ka sasi ˈuana daoˈa
toˈona ta ru taˈa fuana fafilana ana sa Jesus fasi
ˈiri kira ke saungia, bore ma kira kasi dao toˈona
goˈo ta ru ana niaˈa.
56 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka soke fafia sa
Jesus, bore ma alaˈanga kira ki noaˈa kasi alu
taˈi ru.
57 Ma ti ngwae kira tataˈe logo, ma kira ka soke
fuana sa Jesus kira ka ˈuri,
58 “Kaimili rongoa nia fata ˈuri, ‘Nau kui baˈa
osia na Luma Abu God neˈe ngwae ki kira
saungaˈinia, ma ˈi saena uulu faˈi asoa ki, nau
kui saungaˈinia laˈu ta Luma Abu neˈe noaˈa laˈu
na ngwae ki neˈe kira saungaˈinia.’ ”

59 Ma kiraˈa bore, na alaˈanga kira ki noaˈa
kasi alu taˈi ru.

60 Ma na ˈingataˈi fata abu nia uu ˈi naˈoda,
ma nia ka lidia sa Jesus ka ˈuri, “ˈUri ma, noaˈa
ˈoe kosi toˈo goˈo ana ta alaˈanga fuana olisilana
alaˈanga neˈe ki, neˈe ngwae neˈe ki kira fai
fafiˈo ˈania?”
61 Bore ma sa Jesus noto goˈo ˈana, ma ka
noaˈa kasi olisia goˈo. Ma na ˈingataˈi fata abu
nia saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma, ˈaeˈo neˈe na
Christ baera, na Ngela God?”

62 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nauˈa
neˈe niaˈa. Ma ˈoke baˈa lisia nauˈa, na Ngela
Ngwae, ke tua ˈi bali lima ˈoloˈolo ana na God
ngasingasiˈa. Nai baˈa gwaungaˈi faˈinia, ma
nau kui oli maˈi faˈasia ˈi langi fafona na gwaˈi
salo ki.”

63 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia ka
gasia na toro keta nia talana ka faˈataˈinia na
saetaˈanga nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga
laˈu ta ngwae ni fata faˈamamana!
64 Kaumulu tala rongoa naˈa nia
faˈabolotaˈinia faˈinia God! Kamu manata
faˈuta ana?”

Ma kira taˈifau goˈo, kira ka saea fasi nia rora
naˈa, ma nia bolo faˈinia kira ke saungia naˈa.

65 Ma ti ngwae ada kira ka talaˈae fuana
ngisulilana sa Jesus, ma kira ka firi bokota na
maana, ma kira ka kumua. Ma kira ka fata
ˈuri, “Saea basi sa tai neˈe nia kumuˈu?” Ma
na ngwae folo ki kira ka talaˈia, ma kira ka
suulangani kwai liu ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua ˈua goˈo ˈana ˈi saena faˈi
labu, kaidaˈi kira matalangani sa Jesus. Taˈi kini
sariˈi rao fuana ˈingataˈi fata abu nia dao maˈi.
67 Ma kaidaˈi nia lisia sa Peter neˈe nia rara
ˈana, nia ka lia saga kwau fuana, ma ka fata
ˈuri, "ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae
ba faˈasia na maˈe fanoa ˈi Nasaret."
68 Ma sa Peter nia tofe ka ˈuri, "Nau ku kina,
nau kusi saiana ru neˈe ˈoke fata sulia." Ma nia
ka ruˈu kwau ana maˈe taˈelo. Ma ana kaidaˈi
neˈe goˈo, na karai ka angi naˈa.
69 Ma na kini sariˈi rao baera nia lisia laˈu ˈi
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana ngwae ki neˈe kira
uu kalikalia ˈi neˈeri, "Nia ta ngwae logo ada ne!"
70 Ma sa Peter ka tofea logo.

Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na ngwae ki neˈe
kira uu karangi, kira ka fata ˈuri laˈu fuana sa
Peter, "Nia ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa
laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo neˈe ˈoko leka
maˈi faˈasia na abaˈi kulu ˈi Galili."
71 Sui sa Peter ka talitali ka ˈuri, "Alu God ke
kwatea na kwaˈikwaˈinga fuaku, diˈia nau kusi
fata mamana! Nau noaˈa kusi saiana na ngwae
neˈe kamu fata sulia!"
72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na karai ka
ruana fai angiˈa naˈa. Ma sa Peter ka manata
toˈona na alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana ba
nia ˈuri, "ˈI naˈona na karai ka angi ro fau, ˈoko
sae uulu fau ana, ˈoko kina nau." Ma kaidaˈi sa
Peter nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka angi
ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru kira fiku ˈaliˈali maˈi. Goˈo na fata
abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki sa Moses ki, kira ˈi saena
fikutaˈi ngwae neˈe. Kira fiku lokoˈi ru fuana tae
neˈe kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka firiˈia
sa Jesus ˈani sene, ma kira ka talaˈia kwau fuana
kwatelana fuana sa Paelat, na ngwae doe faˈasia
ˈi Rom.
2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma
ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae ˈi Jiu ki kwa?"

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Nia neˈana ˈoko
saea naˈa."
3 Na fata abu doe ki kira ka fai fafia ana ru rora
ˈoro ki.
4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, "ˈOke
rongoa basi na ru ˈoro ki neˈe kira fai fafiˈo naˈa
ˈani! ˈUri ma ˈoe kosi olisida laˈu kwa?"
5 Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta
alaˈanga, ma sa Paelat ka ˈarefo liu.

6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa
Paelat nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae faˈasia na
lokafo neˈe ngwae ki kira gani ˈuana.
7 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe satana
sa Barabas nia tua logo ˈi saena lokafo, osiˈana
nia logo neˈe taˈi ana ngwae taˈa neˈe kira sau
ngwae ana fuˈanga faˈinia ngwae Rom ki.
8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira fiku maˈi, kira ka
gania sa Paelat fuana ke logea taˈi ngwae faˈasia

na lokafo sulia falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia maˈi ana kaidaˈi ˈunaˈeri ki.
9 Ma nia ka saefilo kira ma ka ˈuri, “ˈUri ma
kaumulu oga nau kui logea na tatalafaˈa Jiu ki
fuamuˈa?”
10 Sulia sa Paelat saiana naˈa neˈe fata abu doe
ki kira kwatea maˈi sa Jesus siana, duˈungana
manataˈi ngwae ogalaˈa kira goˈo.
11 Bore ma, na fata abu doe ki kira fataliana na
fikuˈa neˈeri, fasi ˈiri kike gania sa Paelat fuana
logelana maˈi sa Barabas fuada.
12 Ma sa Paelat ka saefilo laˈu ˈuri ana na fikuˈa
neˈeri, “ˈIrai ma ta tae neˈe nau kui sasia ana na
ngwae neˈe kamu saea ˈani tatalafaˈa Jiu ki?”
13 Ma kira ka ako kira ka ˈuri, “ˈOke fotofafia
ana ˈai rara folo!”
14 Ma sa Paelat nia saefiloda ka ˈuri, “Ta roraˈa
tae neˈe nia sasia?”
Ma kira ka ako doe liu laˈu, kira ka ˈuri,
“Fotofafia ana ˈai rara folo!”
15 Ma sa Paelat ka logea kwau sa Barabas
fuada, sulia nia oga ke faˈasaeleˈa na manata-
lana na fikuˈa neˈeri. Sui, nia ka kwatea sa
Jesus fuana na nangasilana, ma ka kwatea fuana
fotoˈilana ˈi tufungana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus (Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa
kwau sa Jesus ˈi saena na faˈi labu ana luma doe
sa Paelat, ma kira ka karumia maˈi na ngwae ana
ofoˈa ki taˈifau.
17 Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi borab-
oraˈa keta, ma kira ka ˈerea na taˈi ˈeregwau

ana kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka duˈua ˈani gwauna diˈia ta tatalafaˈa.
18 Sui kira ka ilifaˈinia na faˈadoelana ma kira ka fata ˈuri, “Na tatalafaˈa Jiu ki, ˈoke mauri tau amu!”
19 Sui kira ka kwaiˈia gwauna ˈani afu ˈai, ma kira ka ngisulia, ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe kira faˈadoea.
20 Ma kaidaˈi neˈe kira ngongoa ka sui naˈa, kira ka kanusua na ifi borabora ˈa keta nia faˈasia. Sui kira ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia talana. ˈUnaˈeri kira ka talaˈia naˈa fuana na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo (Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau sulia na tala, kira dao toˈona taˈi ngwae satana sa Simon, maˈa sa Aleksanda, faˈinia sa Rufus. Niaˈa na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Nia leka maˈi ma ka ruˈu saena ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka suˈumaˈinia fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.
22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus ˈuana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Golgota. Ma fadalana neˈe ˈuri, “Na Lasi Ngwae.”
23 Ma kira ka kwatea na waen neˈe kira dola faˈinia ru neˈe kira saea ˈani Mira, taˈi suluˈi ru fuana faˈamabelana fiiˈa, bore ma sa Jesus noaˈa kasi kwaˈufia goˈo.
24 Ma kira ka fotofafia ˈi tufungana ˈai rara folo. Ma kira ka daroˈia na ifi nia ki ˈi safitada

kwailiu. Kira ka masa diˈia daisiˈanga fasi ˈiri
kira ke dao toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta ifi.
25 Ana na sikona kadi sina ˈofodangi, kira
fotofafia ana ˈai rara folo.
26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo taˈi
kerekereˈa ana kwaigiosi ˈanga. Kira keresia ka
ˈuri, "NA NGWAE TATALAFAˈA JIU KI."
27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro ngwae bili ki ˈi
tufungana na ro ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus.
Ta ngwae ˈi bali ˈoloˈolo ana, ma ta ngwae ˈi bali
mauli ana.

29 Ma na ngwae ki kira liu, kira ka nanga
nangataˈinia gwauda, ma kira ka fata buri
tolingaˈi kwau ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri,
"Kwaraˈae! ˈOko saea ˈoke osia na Luma Abu
God, ma ˈoko saungaˈinia goˈo sulia uulu asoa ki
bani kwa!
30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi faˈasia
na ˈai rara folo neˈana!"

31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo ˈunaˈeri.
Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri fuada kwailiu, "Nia faˈamauria ngwae
matamata ki, bore ma noaˈa nia kasi faˈamauria
niaˈa talana!
32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na tata-
lafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo maˈi faˈasia
na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu ke faˈamamana
niaˈa!"

Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara
folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore, kera fata buri
tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana abaˈi
kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao ana sina nia
egofolo.
34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus nia
ako doe ma ka ˈuri, *“Eloi, Eloi, lama sabaktani?”*
Na fadalana alaˈanga neˈeri ki nia ˈuri kwau,
“God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta naˈa neˈe ˈoko
faˈasi dangalu naˈa aku?”
35 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka
rongoa, ma kira ka fia fasi nia ri ˈuana sa Elaeja.
36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili kwau, ma ka
tongani taˈi lumulumu ˈasi saena waen ˈafae, ma
ka alua ˈi maana taˈi maˈe ˈai, ma ka kwatea
kwau ˈi maana ngiduna sa Jesus, fasi ˈiri nia ka
kwaˈufia, ma nia ka fata ˈuri, “Kulu lia basi, sali
sa Elaeja ka leka maˈi ma ka lafua maˈi ˈi ano
faˈasia na ˈai rara folo!”
37 Ma sa Jesus ka ako doe, sui nia ka mae naˈa.
38 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula abu ˈi
saena na Luma Abu God nia ka gaa ˈita maˈi ˈi
gwauna leleka ka dao ˈi ˈaena.
39 Ma na ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki,
neˈe nia uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai rara folo, nia
rongoa na rilana, ma ka lisia na maelana, nia ka
fata ˈuri, “Nia mamana liu, na ngwae neˈe na
Ngela God naˈa!”
40 Ma ti kini kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka
lialia tau naˈa kwau. ˈI Mary kini ˈi Magdala,
ma ˈi Mary neˈe teˈa sa James na ngela ˈi buri sa
Joses, ma ˈi Salome.

41 Kira leka logo ˈi burina sa Jesus ana kaidaˈi
nia tua ˈua ˈi Galili, ma kira ka kwaiˈafi ana. Ma
na kini ˈoro ki logo neˈe kira leka maˈi faˈinia
ˈuana ˈi Jerusalem, kira tua logo ˈi neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi naˈa, sa Josef na ngwae
faˈasia fanoa ˈi Arimetea, nia ka leka maˈi. Nia
taˈi ngwae talingaˈi ana na fikutaˈi ngwae lokoˈi
ru neˈe nia lia kwaimasi logo ˈuana lisilana
kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Nia
nonираˈa, ma ka leka maˈi siana sa Paelat. Ma nia
ka gani ˈuana na nonina sa Jesus, sulia faˈi asoa
neˈeri na asoa ana na sasi akaˈu ˈanga masia na
Sabat, na asoa ana mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo neˈe nia rongoa sa
Jesus nia mae naˈa. Ma nia ka ri ˈuana ngwae
ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, ma ka saefiloa diˈia
sa Jesus mae naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Paelat nia rongoa
ngwae ˈaˈana neˈeri nia saea neˈe nia mae naˈa,
sa Paelat fiˈi alaˈania sa Josef ka ngalia nonina
sa Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka folia taˈi ˈaba ifi kwao,
ma ka kanusua nonina sa Jesus ˈi ano, ma ka
buta ana ifi neˈeri, ma ka alua ˈi saena na faoda
gwaˈu neˈe kira ˈilia ˈi saena na fau. Sui ka
gilosia taˈi babaˈi fau doe, ma ka bokota naˈa
maana na faoda gwaˈu neˈeri.

47 Ma ˈi Mary na kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary
neˈe teˈa sa Joses, kera lisia naˈa kula neˈe kira
kwaiatoa sa Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat, na asoa ana ma-
maloˈanga nia sui naˈa, ˈi Mary kini ˈi Magdala,
ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma ˈi Salome, kira
folia maˈi na ru moko leˈa ki fuana na ngwailana
ana nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa ˈua ana Sande,
kaidaˈi sina ni raˈe naˈa, kira ka leka maˈi ˈuana
na faodaˈi ngwae mae.
3 Kaidaˈi kira leka, kira ka saefiloda kwailiu,
kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe ke baˈa gilosia na babaˈi
fau baera faˈasia maana faoda baera?” Sulia fau
neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kaidaˈi kira dao ana, kira ka lisia na
babaˈi fau baera abuli naˈa.
5 Ma kaidaˈi kira ruˈu kwau ˈi saena na faoda,
kira ka lisia taˈi ngwae fiˈi doe nia ruˈufia ifi
kwao, ma ka tua ana bali ˈoloˈolo saena faoda
neˈeri. Ma kira ka maˈu liu.
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu.
Nau ku saiana kamu lulu ˈuana sa Jesus, na
ngwae ˈi Nasaret neˈe kira saungia ˈi tufungana
na ˈai rara folo. Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe.
Sulia nia tataˈe naˈa faˈasia maeˈa! Mulu lisia na
kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fafarongo nia ki faˈinia
sa Peter, ma kamu ka faˈarongo ˈuri ada naˈa,
‘Sa Jesus leka naˈa ˈi naˈo maˈakwali kaumulu

ˈi Galili, kamu ke baˈa lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia
saea naˈa fuamuˈa.’ ”
8 Ma na kini neˈeri ki kira ka ruˈu naˈa kwau
ˈi maa, ma kira ka lalili naˈa faˈasia na faoda
neˈeri, sulia kira maˈu, ma kira ka lebelebe liu.
Noaˈa kira kasi saea naˈa ta ru fuana ta ngwae,
sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bilabila ana Sande, sa
Jesus nia mauri laˈu, ma ka daotafa fuana ˈi
Mary kini ˈi Magdala, na kini ba sa Jesus nia
ifulangaˈinia na fiu ano ˈi ru taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana na fafarongo nia
ki. Kira kwaimanatai, ma kira ka angi liu naˈa.
Ma ˈi Mary ka faˈarongoda.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe kira rongoa neˈe sa
Jesus nia mauri, ma ˈi Mary ka lisia naˈa, kira
noaˈa kasi faˈamamana goˈo ˈi Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Jesus ka dao tafa logo
fuana ta ro fafarongo ana, kaidaˈi kera leka naˈa
sulia na tala faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma kera ka faˈarongoa
laˈu ti fafarongo ada, bore ma kira kasi
faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka daotafa
fuana na akwala ma taˈi ngwae ana fafarongo

nia ki, kaidaˈi kira fanga ˈada. Ma nia ka balufi kira sulia kira kasi faˈamamana, ma sulia manatada ngasi liu fuana na faˈamamanalana ngwae ki neˈe kira lisia naˈa ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Muke leka ˈi saena ˈafutana na magalia, ma muke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana na ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka siuabu, nia ke baˈa mauri firi faˈinia God. Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi faˈamamana, God ke baˈa matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe kira faˈamamana, kira ke toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ˈuri ki: Kike ifulani ano ˈi ru taˈa ki ˈani na sataku, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki neˈe kira ˈiri saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta baˈeko tolo nama kira ka kwaˈufia bore ti kafo ni maelilani noaˈa nia kasi faˈalida goˈo. Ma diˈia kira alu lima ˈi fafona na ngwae mataˈi ki, kira ka ˈakwa naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi (Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na Aofia sa Jesus nia alaˈa faˈi kira, nia ka fane naˈa ˈuana ˈi langi, ma ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God ka gwaungaˈi faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia ki kira ka leka, ma kira ka lifurongo ˈani fatalana God ana kula ki taˈifau. Ma na Aofia ka rao faˈinida, ma ka kwatea na ngasingasiˈanga fuada fuana sasilana faˈanadaˈa ki, fasi ˈiri ke faˈataˈinia na faˈamanataˈanga kira nia mamana.

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38